

«Du lurder ikke en luring» (ref. likeperson)

Likepersontjeneste i Bergen for mennesker med utfordringer knyttet til rus

Forfattere:

Kristina Sivertsen, Nina Jentoft og Trond Stalsberg Mydland

Rapport 31-2022 NORCE Helse og samfunn

Rapporttittel	«Du lurer ikke en luring» (ref. deltaker)
Prosjektnummer	101490-4
Institusjon	NORCE Norwegian Research Centre AS
Oppdragsgiver	Helsedirektoratet
Lisens	CC BY 4.0
Gradering	Åpen
Rapportnr.	31-2022
ISBN	978-82-8408-243-1
Sammendrag	<p>Rapporten utforsker erfaringer fra ansatte som jobber som likepersoner på bakgrunn av erfaringer de har fra egne rusutfordringer. I undersøkelsen kommer det frem hvordan det å jobbe som likeperson også representerer en åpning og videre vei inn i et ordinært arbeidsliv. Dette medfører også et behov for en generell opplæring om «det å være tilknyttet arbeidslivet», i tillegg til opplæring for å utøve selve jobben som likeperson. Det mest sentrale i opplæring og oppfølging er likevel knyttet til hvordan likepersonene kan benytte sin egen recovery-kompetanse ovenfor deltaker i deltakers egne recovery-prosesser. Funnene fra likepersontjenesten i Bergen tyder også på at likepersonene selv har behov for stor grad av fleksibilitet i tjenesten og deres eget arbeid, at det gis rom for læring underveis, og at likepersonene også får muligheter til å fortsette deres egen recovery-prosesser.</p> <p><i>Gjenkjennelse</i> er en kjernekomponent som kommer frem i materialet fra likepersonprosjektet i Bergen, og som vi også finner i materiale fra andre komparative studier vi har gjort i Norge. Potensialet som ligger i <i>gjenkjennelser</i> i relasjonen mellom deltaker og likeperson skiller seg fra relasjoner deltaker har til fagpersoner de møter i andre (oppfølgings)tjenester. Dette skaper en form for nærhet mellom deltaker og likeperson, hvor det ellers ofte oppleves en distanse mellom deltaker og fagperson. Likeperson og deltaker møter hverandre på et mer likeverdig grunnlag, siden utgangspunktet for dem begge er egenopplevde erfaringer knyttet til rus, behandling og recovery. Dette skaper en arena som ofte får en større grad av åpenhet, direkte samtaleform og mulighet til å være nettopp direkte, utfordrende og ærlig i relasjonen mellom likeperson og deltaker.</p>

Forord

Helsedirektoratet innvilget våren 2019 tilskudd til et treårig prosjektsamarbeid kalt *Samarbeid om ettervern i Bergen og omegn*, der bruker- og pårørendeorganisasjonen A-larm, NORCE Norwegian Research Centre AS og Stiftelsen Albatrossen Ettervernssenter gikk sammen om et ønske å skape en tilpasset ettervernstjeneste. Under prosjektperioden har Albatrossen i hovedsak fungert som en sparringspartner og rekrutteringskanal, mens Bergen kommune ved NAV Årstad kom inn som samarbeidspart i prosjektarbeidet i starten av 2020 og har vært delaktig i det videre utviklingsarbeidet i prosjektet.

Tjenesten i prosjektet skulle være et supplement til den samlede innsatsen for rusmiddelavhengige i den sårbare overgangsfasen fra institusjon og/eller fengsel til egen bolig. Målet med prosjektet var å utvikle sømløse, helhetlige og individuelt tilpassede tjenester til målgruppen. Det overordnede formålet med tjenesten skulle være å bidra til økt integrasjon og samfunnsdeltakelse gjennom økt deltakelse i sosiale aktiviteter, ved bruk av en likepersonstjeneste. A-larm har drevet med ulike former for likepersonarbeid siden organisasjonen ble stiftet i 1995, deriblant individuelle likepersonstjenester slik vi omtaler i denne rapporten. NORCE har bistått prosjektet i form av et aksjonsforskningsprosjekt hvor fokuset i denne omgang har vært å se nærmere på likepersonenes rolle og deres erfaringer med tjenesten.

Vi vil rette en stor takk til bruker- og pårørendeorganisasjonen A-larm region Bergen og NAV Årstad for samarbeid, nyttige diskusjoner og et godt læringsfellesskap. En spesiell takk rettes også til likepersonene, prosjektkoordinator og representanter fra NAV som har bidratt som deltakere i intervjuene. Tusen takk for deres verdifulle innspill og perspektiver!

Kristiansand juni 2022

Kristina Sivertsen og Trond Stalsberg Mydland

Innhold

1.	Innledning	4
1.1.	Bakgrunn for prosjektet	4
1.1.1.	Likepersontjenesten i A-larm	4
1.1.2.	Hvorfor en likepersontjeneste i Bergen?	6
1.1.3.	Recovery	8
1.1.4.	Lønnsarbeid som del av recovery	8
1.2.	Problemstillinger	9
2.	Metode, design og data	11
2.1.	Design og datainnsamling	11
2.1.1.	Forskningsaktiviteter	11
2.2.	Om intervjudeltakerne	13
2.3.	Forskningsetiske hensyn	13
3.	Erfaringer med likepersontjenesten	14
3.1.	Mer enn en jobb	14
3.1.1.	Et A-larm for alle	14
3.1.2.	En meningsfull jobb og betydning for egen recovery	15
3.1.3.	En inngangsport til et yrkesliv?	17
3.1.4.	Avsluttende kommentarer	19
3.2.	Erfaringskompetanse	20
3.2.1.	Tillit og gjenkjennelse – «Du lurer ikke en luring»	21
3.2.2.	Erfaringer som verdifull kompetanse	22
3.3.	Samarbeid med andre aktører	23
3.3.1.	Samarbeid med offentlige tjenester	23
3.3.2.	Rekruttering av deltakere og samarbeid med NAV	25
	Samarbeid med ideelle organisasjoner	27
3.3.3.	Et supplement til andre tjenester	27
3.4.	Utfordringer og muligheter under koronapandemien	28
4.	Noen refleksjoner	31
4.1.	Erfaringskompetanse og recovery	31
4.2.	Brukerdeltakelse og erfaringskompetanse – ikke uten utfordringer	34
5.	Avslutning	35
	Referanser	37

1. Innledning

1.1. Bakgrunn for prosjektet

I 2018 tok bruker- og pårørendeorganisasjonen A-larm, forskningsinstituttet NORCE og Stiftelsen Albatrossen Ettervernsenter initiativ til et utviklingsarbeid i ønske om å skape mer helhetlige og tilpassede tjenester i ettervernsfasen for mennesker som kommer fra rusbehandling. Sammen ønsket partene å utvikle en tjeneste som kunne løse opp i de utfordringer de erfarte at mange av deres pasienter og medlemmer opplevde i den sårbare overgangsfasen mellom institusjonsbehandling for rusavhengighet og egen bolig.

Gjennom tilbudene i regi av A-larm opplevde de at mange av deres medlemmer slet med å finne gode rusfrie nettverk etter rusbehandling og det å skape en meningsfull vei ut av en tilværelse preget av rus. A-larm opplevde at det var et stort fokus på det å bli rusfri, men mindre oppmerksomhet på tjenester som kunne bidra til å legge til rette for å leve livet videre som rusfri. De opplevde også at tjenester i regi av offentlig helse- og omsorgstjeneste hadde vanskeligheter med å nå ut til, og bidra til gjensidig tillit og allianse med mennesker de var i kontakt med.

Fra tidligere hadde A-larm gode erfaringer med likepersonoppfølgingens individuelle, fleksible og oppsøkende tilnærming (Mydland & Kvanneid, 2019; A-larm, 2018), og ønsket i samarbeid med NORCE, Albatrossen og Bergen kommune å utvikle tilbudet ytterligere, tilpasset ulike målgrupper og virke som et supplement til det eksisterende tilbudet i Bergen. Gjennom tjenestene ønsket partene at en likeperson skulle styrke deltakernes mulighet til å lykkes i recovery, på bakgrunn av deres egne ønsker, motivasjon og mål.

1.1.1. Likepersontjenesten i A-larm

Likepersontjenester til ulike brukergrupper har lange tradisjoner i Norge og er på ingen måte et nytt fenomen innen rehabilitering fra sykdom. Likepersontjenester er blant annet benyttet som uformelle og formelle tiltak blant annet ovenfor mennesker med funksjonshemninger, somatisk og psykisk uhelse, i kriminalomsorg og integreringsarbeid (Norges Handikapforbund, 2022; Biringer et al., 2019; NORILCO, 2022; Radlick, 2020; Sivertsen et al., 2021). På rusfeltet har fellesskap som Anonyme Alkoholikere og Anonyme Narkomane lange tradisjoner for likepersonsarbeid blant annet i form av sponsoroppfølging.

Likepersonsarbeid kan ta mange former og benyttes ulikt ovenfor ulike bruker- eller pasientgrupper. På rusfeltet er det hovedsakelig ideelle aktører som benytter likepersontjenester i deres virke, og siden A-larm ble stiftet i 1995 av mennesker som kom ut fra rusbehandling, har organisasjonen drevet med likepersonsarbeid i ulike former.

Likepersonstjenesten vi presenterer i denne rapporten skiller seg hovedsakelig fra andre typer likepersonstiltak ved at de som jobber som likepersoner er ansatt og lønnet av bruker- og pårørendeorganisasjonen A-larm. Tidligere har det vært uenighet blant ideelle aktører rundt hvorvidt likepersoner skal ha lønn for sitt arbeid, med den begrunnelse at likepersonarbeid bygger på frivillig innsats (Olsen & Grefberg, 2001; Mydland & Kvanneid, 2019). I A-larm har en lønnet tjeneste vært en bevisst strategi for å samtidig kunne bidra til å få mennesker med egenerfaring i arbeid og for å tydeliggjøre verdien som organisasjonen legger i erfaringskompetanse. Viktigheten av at dette er en lønnet tjenesten trekkes også fra tidligere erfaringer med tjenesten (Mydland & Kvanneid, 2019).

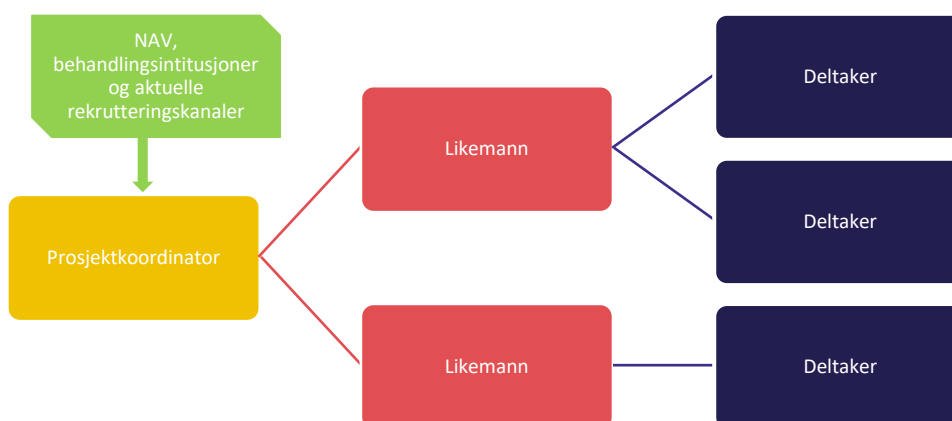
Likepersonene i A-larm blir rekruttert og må gjennomgå et kurs som skal kvalifisere dem til å jobbe som likepersoner. Kurset gir en innføring i hvordan likepersonene kan benytte erfaringskompetanse i møte med deltaker, samt kunnskap om organisasjonen, ulike offentlige systemer og virkemidler, refleksjonsarbeid knyttet til likepersonrollen og egen tilfriskning (Sivertsen et al., 2021). For å kunne jobbe som likeperson i A-larm er det i tillegg viktig at kursdeltakerne har gått noen skritt i egen recovery og gjort seg erfaringer i et liv uten bruk av rusmidler. Under likepersonkursene får kursdeltakerne og prosjektkoordinator mulighet til å bli kjent på tvers og reflektere sammen i et felleskap.

Etter gjennomført kurs går kursdeltakerne inn i en ressursbase, hvor de kan bli valgt ut og koblet mot en deltaker på bakgrunn av faktorer som kjønn, alder, rushistorikk, interesser, og deltakernes ønsker og målsetninger for oppfølgingen. For hver deltaker likepersonen følger opp, tilbys de en 10 % stilling. Tjenesten er formet som en tilpasset og tilgjengelig en-til-en oppfølging, der likeperson og deltaker i samarbeid finner frem til målsetninger og tilnærmingen de ønsker for oppfølgingen. Basert på deltakernes ønsker kan likepersonen bidra inn mot skole, jobb, skape nye nettverk, kontakt med det offentlige eller være en venn og støtte i ulike utfordringer som deltaker møter i sin recoveryprosess. På denne måten kan man si at likepersonen kan fungere som en type «tolk» og støtteperson på vei inn i det «ordinære» samfunnet.

Likepersonstjenestens oppbygning

Tjenesten er bygget opp ved at det er en overordnet prosjektkoordinator for all aktivitet i likepersonprosjektet. Prosjektkoordinator har en sentral rolle i prosjektet, særlig med tanke på praktisk koordinering av kontaktflater i likepersonstjenesten, ulike samarbeidsrelasjoner og oppfølging av likepersonene som jobber i tjenesten. Koordinator er likepersonenes nærmeste overordnede og har eksempelvis ansvar for veiledning og oppfølging av likepersonene, opplæring og gjennomføring av likepersonkurs, rapporteringsarbeid samt rekruttering av nye deltakere og likepersoner (Sivertsen et al., 2021). Utover dette har prosjektkoordinator kontakt med, og jobber inn mot, ulike offentlige tjenester. Koordinatoren har også typisk kontakt med andre ideelle aktører og aktuelle behandlingsinstitusjoner for å gjøre tilbudet kjent, dette gjelder også ved det lokale Nav kontoret som har vært en samarbeidspart i prosjektet. Arbeidet med å gjøre

tjenesten bredt kjent i Bergen har vært særlig viktig da A-larm nylig hadde etablert seg i Bergen ved oppstart av prosjektet. Som illustrert i figuren nedenfor, arbeider koordinator aktivt inn mot ulike nivåer. Fra rekruttering av deltakere og kobling med likepersoner gjennom aktuelle institusjoner og tjenester, til koblinger mellom deltakere og likeperson og videre oppfølging.

Prosjektkoordinatoren er tilgjengelig for likepersonene slik som likepersonene er tilgjengelige for deltakerne i prosjektet, og kan kontaktes kontinuerlig ved behov for veiledning eller støtte. I tillegg arrangerer koordinator fellesveiledninger minst en gang hver måned, der likepersonene utveksler erfaringer og diskuterer aktuelle tema i fellesskap. Prosjektkoordinator har også invitert inn foredragsholder til fellesveiledning knyttet til enkelte temaer ved behov.

Prosjektkoordinator har i løpet av prosjektperioden i tillegg fått tildelt rollen som regionleder for A-larm Vestlandet, og har gjennom dette vært vesentlig for oppbygningen av A-larms samlede tilbud og tilstedeværelse i Bergen. I rapporten «Likepersontjenester i Oslo» (Sivertsen et al., 2021) kan man for øvrig lese nærmere beskrivelser og drøftinger av prosjektkoordinators rolle og betydning i denne typen likepersontjenester.

Videre i denne foreliggende rapporten omtaler vi konsekvent tiltaket i Bergen som en likepersontjeneste og de ansatte som likepersoner, men der hvor intervjudeltakerne selv benytter begrepene «mentor», «mentortjenesten» eller «likemann» i sitater har vi beholdt dette med samme betydning.

1.1.2. Hvorfor en likepersontjeneste i Bergen?

Nygårdsparken i Bergen har gjennom flere årtier representert en av Nord-Europas største åpne russcener. Som et ledd i bekjempelsen av åpne russcener stengte Bergen kommune parken, og fra 2014 har parken dermed vært stengt for rusbrukere, langere og rotløs

ungdom (Münchow, 2014; Lundeberg & Mjåland, 2017). Tiltaket ble iverksatt med utgangspunkt i et samarbeid mellom Bergen kommune, Helse Bergen og politiet, og var et ledd i en ny koordinert og tverrfaglig strategi. Tiltaket ble sett på som et eksperiment og mange i Bergen ventet spent på hvilke effekter dette ville medføre. Noen oppfattet det som naivt å tro at dette ville påvirke rusmiddelmisbruk i byen, mens andre var mer positive og sa at dette vil kunne gi positive resultater både for bybilde og for menneskene i rusmiljøene (ibid.).

Ifølge en omfattende rapport av offentlige tiltak mot åpne russcener i Bergen og konsekvensene disse har hatt for brukerne, førte stengningen til at deler av byen ble tryggere for enkelte av beboerne, mens bydeler med allerede store levekårsutfordringer opplevde ytterligere utfordringer knyttet til dannelsen av mindre russcener. Intervjudeltakerne i undersøkelsen som tilbrakte dagene i tunnelen og område rundt Strax-huset opplevde økt utrygghet i tiden som fulgte. Videre i henhold til undersøkelsen, førte handlingsplanen mot åpne russcener til en større satsning på rustiltak i Bergen, og at flere benytter seg av disse tilbudene. Samtidig viser funnene at denne positive utviklingen ikke kommer brukerne i det åpne rusmiljøene til gode – da brukerne i undersøkelsen ikke opplevde at de fikk den hjelpen de trengte og ga uttrykk for en forverret livssituasjon som følge av bortvisningen fra Nygårdsparken. For disse brukerne fremsto tiltaket som mer ekskluderende enn inkluderende (Lundeberg & Mjåland, 2017). I tråd med disse funnene opplevde også ansatte i A-larm at det var et stadig større behov for tilpassede tjenester og lavterskeltilbud til brukergruppen i perioden som fulgte. For å kunne nå brukere som falt mellom stolene i den nye satsningen, tok derfor A-larm initiativ til å utvikle en tjeneste som skulle være sømløs, tilpasset og oppsøkende, hvor brukermedvirkning og erfaringskompetanse skulle stå i sentrum. A-larm var også opptatt av å skape allianser med eksisterende tjenester på området, med mål om å utvikle en treffsikker og supplerende tjeneste, og tok derfor initiativ til et samarbeid med Albatrossen og Bergen kommune.

Slik samhandling mellom offentlig og ideelle aktører blir også tillagt stor betydning i Opptappingsplan for rusfeltet 2016–2020 (Prop. 15 S (2015–2016)). Tverrsektorielle samarbeidsformer og møteplasser kan være avgjørende for å finne gode løsninger på sammensatte utfordringer som berører ulike sektorer. Økt samarbeid mellom tjenesten er også presisert i veilederen fra Helsedirektoratet, Sammen om mestring (2014). I veilederen legges det blant annet vekt på at tjenestene skal organiseres og utformes i et bruker- og mestringsperspektiv, samtidig som det skal legges til rette for økt samarbeid mellom tjenestene (ibid.). Videre i tråd med Opptappingsplan for rusfeltets mål om økt deltakelse og kvalitetsløft fra frivillig sektor samt mer tilgjengelige tjenester på rusfeltet, ønsket A-larm å utvikle et supplement til eksisterende tjenester for målgruppen. Likepersonstjenesten og oppbyggingen av tjenesten kommer vi nærmere inn på i kapittelet under.

1.1.3. Recovery

Likepersonsarbeid kan sies å være en sentral del av den recovery-orienterte tilnærmingen som er vokst frem de siste tiårene (Le Boutillier et al., 2011), men hva betyr egentlig recovery? Recovery, eller bedringsprosesser, er et begrep og kunnskapsområde som har fått stadig økt oppmerksomhet innen rus og psykisk helse i Norge. Det er et komplekst begrep som blant annet beskrives som en modell, en bevegelse eller en filosofi (Borg et al., 2013). Og kan forklares som en tilnærming som er preget av å ha en bredere sosial forståelse av det å støtte mennesker i å oppnå meningsfylte liv, i samsvar med deres egne mål og ambisjoner. Den økende interessen for recovery har blant annet kommet i kjølvannet av fremveksten av økt oppmerksomhet om pasientrettigheter og brukermedvirkning innen rus og psykisk helse de senere årene, og ført til en bredere forståelse av psykisk helse og rusavhengighet (Borg et al., 2013; Fomiatti et al., 2019).

I denne rapporten forstår vi recovery som *det å bygge et meningsfylt og tilfredsstillende liv*, slik det defineres av personen selv, enten det er pågående eller tilbakevendende symptomer eller problemer (Sørly et al., 2021; Sivertsen et al., 2021). Videre representerer recovery *et skifte fra sykdomsfokus til å fokusere på resursene og styrkene* den enkelte innehar. Innen en slik forståelse av recovery, finnes det ingen bestemt oppskrift eller én rett vei, men det handler mer om å finne frem til de mestringsstrategiene som passer for den enkelte. Relasjonen mellom likeperson og deltaker skal i et slikt perspektiv tilstrebe et likeverdig forhold hvor partene sammen finner veier som gir håp og utvikler mestring. Det handler også om å forsterke personens selvmestring gjennom å se hvordan andre har funnet veien videre og tatt større kontroll og en aktiv rolle i eget liv og tilfriskning. På denne måten kan en likeperson gjennom relasjonen til deltaker bidra som en støtteperson og en rollemodell i deltakerens recovery, samtidig som arbeidet som likeperson også kan ha en positiv innvirkning på deres eget liv og deres egen recoveryprosess (ibid.). Gjennom prosjektperioden har vi også sett at recovery kan være gøy – det kan handle om å lage gode opplevelser som videre kan skape mestring og en følelse normalitet, og ikke minst en liten dose selvironi i møte med deltaker. Det å gi av seg selv og være åpen om sine erfaringer. Dette var det flere av likepersonene som hadde fokus på og fortalte historier rundt. For dem har det også handlet om å utvikle relasjoner og vennskap, om å finne tilhørighet eller innta en nye sosiale roller i lokalmiljøet.

1.1.4. Lønnsarbeid som del av recovery

Ettersom recovery defineres ut fra den enkelte persons ståsted og utvikling vil både behov og målsetninger i recoveryprosesser variere. For mange vil det å oppnå økonomisk selvstendighet og opplevelsen av en såkalt «samfunnsnytte» være et viktig element i denne prosesse. Det et å få et arbeid vil for mange anses som et sentralt steg på veien tilbake til samfunnet og en følelse av «normalitet» (Nettleton et al., 2013). En oversiktsartikkel, som har sett på effekter av sysselsettingstiltak på

rusbehandlingsresultater for personer i recovery fra rusavhengighet, peker på at det å komme i arbeid også kan fungere som et effektivt tilbakefallsforebyggende tiltak (Walton & Hall, 2016). Samtidig er det også sentralt å understreke at mennesker i recovery kan møte flere hinder på vei inn i arbeidslivet, eksempelvis relatert til nedsatt fysisk og psykisk helse, lav formell utdanning, eller stigma knyttet til rusavhengighet. Det er derfor særlig viktig at mennesker i recovery får god støtte og tilrettelegging i prosessen tilbake til arbeidslivet, for å kunne stå i arbeid over tid (Robertson, et al., 2021; Fugletveit, 2018).

Tradisjonelt sett har forskning om rusavhengighet hatt et noe ensidig fokus på hva tilfriskning eller recovery innebærer. Forskningen har gjerne vært sentrert rundt effekten av symptomreducerende tiltak og kost-nytte-effekter, og ikke nødvendigvis inkorporert ulike årsakssammenhenger og utfordringer knyttet til den videre recoveryprosessen (Laudet, 2007). Dette har blant annet gjort seg gjeldende i kunnskapsgrunnlaget som er lagt til grunn for ruspolitiske føringer som eksemplifisert ved NOU *Forsking på rusfeltet. En oppsummering av kunnskap om effekt og tiltak* i 2003 (NOU, 2003; Fugletveit, 2018). Siden da har mye skjedd på rusfeltet, både knyttet forskning på recovery og hva som legges til grunn for ruspolitiske satsningsområder. I tråd med prosjektets hovedmål om å utvikle tilpassede og fleksible tjenester til målgruppen, har det i dette prosjektet vært sentralt å se på hva som kan skape en meningsfull tilværelse for mennesker i recovery. I denne rapporten vil vi se nærmere på hvilken betydning arbeidet som likeperson i A-larm kan ha for likepersonenes egen recoveryprosess, og arbeidsaktivitet, og hvordan de opplever rollen som likepersoner.

1.2. Problemstillinger

Mange studier og rapporter, både nasjonalt og internasjonalt, har tidligere sett på fordelene med bruken av likepersontjenester til mennesker i recovery fra rusavhengighet. Studiene har gjerne sett på hvordan deltakerne eller pasientene opplever tjenesten, og hvilke mulig fordeler de har av oppfølgingen. Resultater viser blant annet at de som mottar en-til-en likepersontjenester har minsket rusbruk og mindre tilbakefall til rus, bedre relasjon til øvrige behandlere/tjenesteutøvere, økt grad av medvirkning og høyere tilfredshet med rusbehandlingen (Eddie et al., 2019; Reif et al., 2014; Bassuk et al., 2016; Mydland & Kvanneid, 2019; Jentoft et al., 2022). I denne rapporten ønsker vi derimot å se nærmere på *likepersonenes egne erfaringer med tjenesten og deres egen rolle som likepersoner*. I tillegg til datamateriale fra dette prosjektet, vil vi også trekke veksler på tilgrensede likepersonprosjekter som er gjennomført andre steder i landet og andre erfaringer knyttet til likepersonarbeid for å besvare problemstillingene under.

Basert på beskrivelsene til nå i rapporten og valget om å anlegge et særlig fokus på likepersoners egne erfaringer med denne rollen, kan vi utlede følgende tre problemstillinger som rapporten vil belyse:

Hvilken betydning kan rollen som likeperson ha for arbeidsdeltakelse?

På hvilken måte kan en likeperson nyttiggjøre seg rollen i egen recovery og hindre tilbakefall?

På hvilken måte inngår rollen som likeperson i den enkeltes erfaringsgrunnlag fra et liv uten rus?

Vi vil utforske disse tre problemstillingene og samtidig særlig vektlegge den erfaringsbaserte kunnskapen som likepersonene besitter knyttet til disse temaene.

Rapporten er videre disponert på følgende måte: I kapittel 2 beskrives metode, design og data. I kapittel 3 gis en gjennomgang av erfaringer med likepersontjenesten slik den fremkommer i beskrivelser fra likepersonene selv, mens vi i kapittel 4 sammenlikner funn i denne studien med erfaringer fra andre relevante studier. En avsluttende diskusjon gis i kapittel 5.

2. Metode, design og data

2.1. Design og datainnsamling

2.1.1. Forskningsaktiviteter

Tabell: Forskningsaktiviteter i prosjektet

For å få et best mulig grunnlag for å kunne beskrive prosjektet og besvare forskningsspørsmålene er ulike forsknings- og datainnsamlingsmetoder benyttet, disse er presentert i tabellen under.

Forskningsaktiviteter	Anledning/innhold
Deltakende observasjoner av prosesser i prosjektene	<ul style="list-style-type: none"> • Månedlige arbeidsgruppemøter og samarbeidsmøter med partene i prosjektsamarbeidet • Deltakelse i likepersonkurs og påfølgende workshop • Kontakt med prosjektkoordinator • Kontakt med prosjektleder (2019)
Kvalitative dybdeintervjuer	<ul style="list-style-type: none"> • Likepersoner i prosjektet • Prosjektkoordinator • Veileder i NAV
Studier av relevant teori og offentlig dokumenter	<ul style="list-style-type: none"> • Forskning relatert til samhandling, recovery og brukermedvirkning • Handlingsplaner, stortingsmeldinger, strategier, evaluering av tiltak og opptrappingsplan o.l.
Kvalitativ rapporter fra prosjektkoordinator	<ul style="list-style-type: none"> • Gjennomgang av månedlige rapportering

Prosjektet har fulgt en aksjonsforskningstilnærming der fokuset har vært å teste ut og utforske virkningsfulle elementer i prosjektsamarbeidet og ved likepersontjenesten, samt prøve ut en organisering av tjenesten og samarbeidet mellom partene. Forskeren står her ikke på sidelinjen av prosjektet, men er i en forskerrolle som også innebærer å være en deltakende partner i et læringsfellesskap. Tilnærmingen er således en prosess hvor

partnerne som har samarbeidet i prosjektet interagerer sammen og lærer med og fra hverandre for å forstå ulike praksiser og situasjoner, og for å iverksette målrettede handlinger for å forbedre dem (McNiff, 2013, s. 23–25).

I prosjektperioden har forskere fra NORCE særlig bistått inn i prosjektgruppen med forskningskompetanse, utviklingsarbeid og dokumentasjon av tjenestene som tilbys i prosjektet. Datainnsamlingen har fungert som en parallell prosess med den øvrige aktiviteten i prosjektet og treffpunktene mellom de ulike partene har særlig vært ved månedlige arbeidsgruppemøter og gjennom supplerende samarbeidsmøter mellom representanter fra A-larm, NORCE og NAV Årstad.

I tillegg til å følge prosjektaktiviteten slik den har utfoldet seg og også delta som samarbeidspartner i deler av prosjektaktiviteten, er det særlig benyttet kvalitative dybdeintervjuer for å innhente likepersonenes egne erfaringer, synspunkter og opplevelser av deres rolle som likepersoner og hvilken innvirkning det har hatt på deres egne liv. Ifølge Kvale og Brinkman er kvalitative intervjuer godt egnet dersom man søker dybdekunnskap om nettopp forståelse og opplevelse av egen situasjon (2010). I intervjuene benyttet vi en semistrukturert intervjuguide, noe som tillater endringer underveis ut fra de momenter som kommer frem i intervjusituasjonen. Spørsmålene var åpne slik at intervjudeltakerne kunne snakke fritt rundt ulike temaer og komme med eksempler. Samtlige av intervjudeltakerne var meddelsomme og bidro til å belyse ulike deler av, og perspektiver på, likepersontjenesten. Da rapporten skulle skrives hadde vi likevel behov for supplerende og oppdatert informasjon fra prosjektkoordinator og fortok derfor kortere telefonintervju/samtaler med prosjektkoordinator.

Samtidig som hoveddelen av datamateriale er hentet gjennom intervjuer med likepersonene, har det i arbeidet med å skrive rapporten også vært viktig å benytte det samlede datamateriale for å belyse utvikling og ulike deler av arbeidet i prosjektet. I fremstilling av data fra intervjuene har vi derfor dratt vekselvirkning på det øvrige datamaterialet vi har innhentet gjennom prosjektarbeidet, særlig møtenotat og kvalitative rapporter fra prosjektkoordinator. Disse datamaterialene har samlet gitt oss utfyllende informasjon om utførselen av likepersontjenesten og samarbeidet mellom de ulike aktørene. Det har også vært naturlig å trekke veksler på erfaringer fra et likende prosjektsamarbeid i Oslo som er nærmere beskrevet i rapporten «Likepersontjenester i Oslo». Prosjektsamarbeidet i Oslo omhandlet på liknende måte også likepersonenes rolleutøvelse og aspekter ved deres egen recovery i arbeidet som likepersoner (Sivertsen et al., 2021).

2.2. Om intervjudeltakerne

Intervjuene som ble gjennomført i forbindelse med dette prosjektet består av åtte intervjuer med likepersoner fra A-larm likepersontjeneste i Bergen, intervju med koordinator i prosjektet, samt et intervju med en ansatt ved det aktuelle NAV kontoret. I tråd med forskningsetiske retningslinjer vil vi ikke her gå inn på informasjon om intervjudeltakerne som kan føre til gjenkjenner av intervjudeltakerne, men kun si noe om generelle karakteristikk.

Likepersonen vi intervjuet jobbet alle som likepersoner ved A-larm i Bergen og var koblet opp mot en eller to deltakere på intervjutidspunktet. Likepersonene hadde alder mellom slutten av tjuetårene og starten av sekstiårene, hvorav tre menn og fem kvinner. En av intervjudeltakerne jobbet som likeperson med erfaringskompetanse knyttet til sin rolle som pårørende, og fulgte da opp en pårørendedeltaker. Noen av likepersonene hadde arbeidet som likeperson en stund og hadde også erfaring med annet arbeid som tok utgangspunkt i deres erfaringskompetanse, mens et par av de som ble intervjuet ganske nylig hadde blitt koblet opp mot en deltaker og var relativt ferske i jobben som likeperson i likepersontjenesten. Om lag halvparten av likepersonene i prosjektet var ansatt i andre stilling da de startet, mens for den andre halvparten var dette første stilling tilbake i arbeidslivet.

I informasjon eller sitater gjengitt i teksten, hvor prosjektkoordinator for likepersontjenesten eventuelt kan bli gjenkjent av mennesker med særlig nær kjennskap til prosjektet, har vi innhentet et særlig samtykke fra vedkommende om at dette er i orden.

2.3. Forskningsetiske hensyn

Prosjektet ble meldt inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD) i 2019 og ble vurdert til å være i tråd med gjeldende personvernreglement. Alle intervjudeltakere mottok et informasjons- og samtykkeskjema i forkant av intervjuet, med informasjon om studiens formål og rettigheter knyttet til behandling av personsensitiv informasjon. Hovedpunkter fra skjema ble også gjennomgått muntlig før intervjuet startet. Intervjudeltakerne fikk mulighet til å stille spørsmål, og fikk kontaktinformasjon til ansvarlig forsker dersom de senere skulle ønske å trekke seg fra studien. Samtlige informanter ga samtykke til at opplysninger fra intervjuene kunne benyttes til studiens formål. Intervjudeltakerne fikk mulighet til å trekke tilbake samtykke, men ingen har gjort det.

3. Erfaringer med likepersontjenesten

Dette kapittelet skal vi hovedsakelig vie erfaringene vi har fått fra dybdeintervjuene med likepersoner som har jobbet i prosjektet, prosjektkoordinator og en veileder fra NAV Årstad. Hvor det er naturlig og bidrar med utfyllende informasjon har vi også valgt å trekke inn data hentet fra møterefater, kontakt med prosjektkoordinator samt workshop knyttet til likepersonkurset. Hovedfokuset vil ligge på hvordan likepersonene opplever sitt arbeid og rollen som likeperson. Vi mener det samlede datamateriale bidrar til å gi et godt bilde på hvordan likepersontjenesten fungerer, synliggjør premisser som må ligge til rette for at en slik tjeneste skal fungere bra, samt peke på noen virkningsfulle momenter med ordningen.

3.1. Mer enn en jobb

3.1.1. Et A-larm for alle

I intervjuene med likepersonene startet vi med å spørre hvordan de hadde kommet i kontakt med A-larm eller hvordan de hadde fått jobben som likeperson. Vi fikk mange ulike svar, og likepersonene fortalte oss historier om deres behandling og ulike veier i egen recovery. Mange hadde blitt rekruttert av prosjektkoordinator inn i prosjektet gjennom ulike kanaler og behandlingsinstitusjoner, mens andre hadde fått kjennskap til A-larm gjennom deltakelse i øvrige tilbud i regi av organisasjonen. Et gjentakende moment i den initielle kontakten med organisasjonen og likepersontjenesten var at i A-larm var de velkommen – og at dette var et sted for alle uansett bakgrunn og rushistorie. I A-larm var det rom for ulike perspektiver og tilnærminger til rehabilitering og opplevd livskvalitet, og man var velkommen enten man fulgte 12-trinnsmodellen, mottok legemiddelassistert rehabilitering (LAR) eller sverget til andre behandlingsmetoder. En av likepersonene hadde savnet en slik organisasjon i Bergen, og uttrykker dette slik:

Så traff jeg [prosjektkoordinator] og så er jeg veldig opptatt av at i Bergen har vi egentlig bare hatt en stor brukerorganisasjon og det har vært ProLAR nett. Og det har gitt en skjev.. skjev fordeling, altså det er de som har noe å si i alle sakene da. Og A-larm er jo liksom for alle, uavhengig av LAR eller ikke.

For flere av likepersonene hadde det betydd mye å være del av felleskapet i A-larm, og at de ikke måtte følge ferdig satte kriterier for å ha en tilhørighet til organisasjonen. A-larm Vestland har i tillegg til likepersontjenesten og øvrige tilbud hatt fokus på brukerrepresentasjon og oppfordret deres medlemmer og ansatte til å engasjere seg i råd og utvalg, og på denne måten bidra til å forme tjenestetilbudet og rettighetene til mennesker med utfordringer knyttet til rus. En av likepersonen forteller sine erfaringer i organisasjonen på denne måten:

Jeg synes det er helt fantastisk, for du blir en del av noe større. Og alle har jo behov for det, uansett om det er rus du har kommet ut av eller.. helt vanlige folk. Så trenger folk tilhørighet og det var noe jeg oppdaget ganske kjapt etter at jeg kom inn i A-larm. At du ble en del av noe større – det var utrolig gøy! Så du ble liksom en «A-larmer».

For denne likepersonen var det viktig å være en del av noe større, og hen fremhever viktigheten av å føle en tilhørighet. For å finne en indre motivasjon til å forbli rusfri handler det ikke kun om å identifisere de negative konsekvenser av et liv i rus, men vel så mye om å se fordeler og muligheter ved å endre denne adferden (Klinger & Cox, 2004). Denne tankegangen har vært gjennomgående i oppbyggingen av A-larms likepersontjeneste i Bergen, både i møte med likepersoner og deltakere. Recovery kan være hardt arbeid, men det skal også være fokus på å skape de gode opplevelsene som gir motivasjon og håp. Likepersonene skal sammen med deltakerne skape gode opplevelser som kan motivere og vise en annen side av et liv uten rus. Flere av likepersonene vi intervjuet fortalte også at en viktig del av jobben nettopp var å gi noe tilbake og bidra til at de som kommer etter dem kan få bedre ettervernstilbud. Sammen med A-larm opplevde de at de hadde slagkraft og var del av en organisasjon som jobbet for å utbedre og videreutvikle tjenestene for mennesker i recovery.

3.1.2. En meningsfull jobb og betydning for egen recovery

Gjennom intervjuene ble det tydelig at jobben som likeperson ikke bare kunne ha stor betydning for deltakerne som ble fulgt opp, men at jobben også hadde gitt nyttige erfaringer og bidratt til likepersonenes egne recoveryprosesser. Rollen som likeperson hadde skapt en arena der likepersonene kontinuerlig kunne videreutvikle seg i egen recovery, og at møtene med deltakerne kunne sette i gang tankeprosesser og refleksjoner. En av likepersonen forklarer det slik:

Jeg blir jo mer reflektert ovenfor meg selv på en måte. (...) jeg føler at jeg vokser på det, til å bruke erfaringene mine og lærer noe hele tiden. Jeg går jo hjem og reflekterer «skulle jeg gjort noe annerledes?» og sånne ting. Så jeg går jo rundt og tenker hele tiden.

I samtale med prosjektkoordinator og i fellessamlingene med de andre likepersonene kunne de dele refleksjoner, spørsmål og situasjoner de opplevde som særlig positive eller utfordrende. På denne måten kunne likepersonen også utveksle erfaringer og kompetanse, og veilede hverandre. Dette er i tråd med funn fra et tilgrensede prosjekter i Oslo, der funn viser at både likepersoner og prosjektkoordinator anså fellesveiledningene som en sentral komponent av oppfølgingen. Fellesveiledningene bidro også en følelse av å være en del av et arbeidsmiljø, i en jobb som man eller står mye alene i (Sivertsen et al., 2021).

Jobben som likeperson var også en grunn til å fortsette å opprettholde og jobbe videre med deres egen recovery. Som likepersoner følte de et ansvar overfor deltaker, og ønsket å være en rollemodell og en motiverende faktor i deres liv. På spørsmål om jobben hadde hatt noen betydning for eget liv, svarte en likeperson:

Ja det ... det vil jo gjør sånn at jeg alltid på en måte, er i recovery. Jeg blir alltid, altså du skal være en god rollemodell og da er det ikke så lett for meg å på en måte å dette utpå igjen eller begynne å trikse og mikse, ikke sant. For jeg lever meg veldig inn i rollen da ... og ja, jeg omgås bare disse folkene som er i recovery og ja ... Og det hjelper selvfølgelig meg selv også da, med å opprettholde ja.. Den gode veien jeg er på da.

Dette er i tråd med en kvantitativ studie gjennomført blant 253 personer som arbeidet som likepersoner, hvor et stort flertall oppga at jobben hadde bedret deres egen recovery, økt selvtillit og emosjonell stabilitet, og at de følte på en økt tilfredshet med eget liv. Undersøkelsen viste også en nedgang i offentlige stønader som ble utbetalt til likepersonene. 67 % oppga også at de opplevde større økonomisk stabilitet etter de startet i jobben (Johnson et al., 2014).

Felles for de fleste av likepersonene i dette prosjektet var at de ga uttrykk for en mestringsfølelse knyttet til sin rolle. De opplevde det å bidra ovenfor et annet menneske og være en resurs, som svært meningsfullt i deres liv. Tidligere hadde vært dem som trengte hjelp og nå hadde de fått en annen rolle, som ga dem motivasjon. Jobben som likeperson ble av intervjudeltaker også sett på som et tegn på at en hadde kommet videre i egen rehabilitering og noe en med stolthet kunne fortelle andre:

... jeg er stolt over det egentlig. Å være en som kan hjelpe de svake, som jeg var innpå tidligere. Og det å si at jeg jobber som det til de andre i min ettervernsgruppe. De synes det er veldig fint da og flere der kunne tenke seg å være mentor, har de sagt.

På samme tid kunne dette ansvaret overfor deltakerne også skape utfordringer for likepersonene. Og dersom likepersonene ikke opplevde «fremgang» hos deltakeren kunne dette påvirke opplevd mestringsfølelsen for noen likepersoner. Noen opplevde også grensesetting som utfordrende, både med tanke på tidsbruk og emosjonell tilknytning til deltaker. Nettopp det at de hadde en nærhet til de utfordringene deltakerne gikk gjennom, gjorde at det kunne være vanskelig å sette grenser i møte med deltakeren (Sivertsen et al., 2021).

Flere opplevde også at de kunne føle på en dårlig samvittighet dersom de en periode benyttet mindre tid enn avsatt til deltakerne, typisk i forbindelse med at deltaker selv avlyste avtaler, deltaker ikke selv tok kontakt med likeperson eller at deltaker en periode var i en annen type oppfølging parallelt. Slike problemstillinger hos likepersonene var

gjenstand for flere refleksjoner og diskusjoner sammen med prosjektkoordinator. Prosjektkoordinator ga i intervjuene uttrykk for at han forsøkte å trygge likepersonene i slike situasjoner, da det er helt naturlig at arbeidsmengde varierer, noen ganger vil det være aktuelt å bruke litt mer enn avsatte timer per uke, og andre ganger mindre – blant annet ut fra hvor deltaker befinner seg i sin recovery eller hvilke oppfølgingsbehov de opplever. Tidligere studier har vist at mennesker i recovery har ulike erfaringer knyttet til motivasjon til å skaffe seg, og beholde, en jobb (Robertson et al., 2021). Dette blir utfordret av prosjektkoordinator i dette prosjektet som gir uttrykk for at hen opplever likepersonene særlig motiverte og med god arbeidsmoral, og sier hen ønsker at de fikk flere ut i arbeid på denne måten. Slik vi også kommer tilbake til senere i rapporten, vil trolig rammene rundt tjenesten, oppfølging og veiledning og fleksibilitet i arbeidstid og metode legge til rette for at mennesker som har stått utenfor arbeidslivet, kan oppleve mestring i jobben. Slik likepersonene gir uttrykk for, er det er ikke alle som passer inn i en ni-til-fire jobb, da kan det være jobben som likeperson være en «mykere» overgang til arbeidslivet.

3.1.3. En inngangsport til et yrkesliv?

For flere av likepersonene representerte stillingen i A-larm en del av veien tilbake til samfunnet, og en vei inn i et arbeidsliv. I jobben ga likepersonene uttrykk for at de følte de kunne gi noe tilbake, bidra til en følelse av mestring i eget liv og en «rolle» som ansvarlig arbeidstakere. I likhet med likepersonene fremhever også prosjektkoordinator at jobben kunne representere en vei inn i arbeidslivet, ettersom jobben er tilpasset mennesker som selv er i en recoveryprosess:

Dette er en inngangsport til et yrkesliv for mange, eller for noen av dem. Dette er en begynnelse, så det å være der og være åpen om de utfordringene som er der – det er på en måte læringen i dette. Fordi folk ikke kommer og ... min oppgave er å romme dette, og være en arbeidsgiver som ser forskjellen. Og klarer å legge til rette for at vedkommende, på en måte, kan bygge sitt potensial. Ta ut sitt potensial. Og være såpass romslig at de kan komme og adressere de problemstillingene som er der, uten at de opplever å bli straffet eller noen sårne ting.

Prosjektkoordinator anså det altså som en viktig del av sin egen rolle å legge til rette for at likepersonene kunne komme til hen og være åpne dersom de hadde utfordringer direkte knyttet til jobben de skulle gjennomføre eller om det var andre ting i livet deres som kunne være utfordrende. Dette var også noe likepersonen i et tilgrenset likepersonprosjekt trakk frem som viktig, og at det var sentralt for dem å kunne ha en god og åpen relasjon til prosjektkoordinator (Sivertsen et al., 2021). Prosjektkoordinatoren på sin side synes det var viktig å bygge tillit mellom hen og de ansatte og at det i en jobb måtte være rom for åpenhet om likepersonenes egen utfordringer og samtaler rundt dette.

Prosjektkoordinator opplevde at likepersonen var ansvarsfulle i arbeidet. Gjennom intervjuene ble det også tydelig at likepersonene hadde et sterkt ønske om å jobbe, slik en av likepersonene her gir uttrykk for:

For jeg vil ut i jobb igjen, vanlig jobb. Men jeg skulle ønske at det kunne vært mer.. eller at det var mer jobb i A-larm egentlig. Det hadde ikke gjort noe og hatt en 50 % stilling der til å starte med og bygget videre på det kanskje.

Flere av likepersonene ga uttrykk for at å ha et arbeid var svært viktig for dem, og at de gjerne ønsket å jobbe i større stillinger. Flere hadde andre jobber utenom A-larm og/eller hadde planer om å studere for å få seg jobb. For noen hadde også jobben som likeperson gitt en ny type motivasjon til å «jobbe med mennesker», også utenom jobben i A-larm, noe de tidligere ikke hadde gjort. Prosjektkoordinator og likepersoner var samstemte i oppfatningen av at rollen som likeperson kunne bidra til relevant arbeidslivskunnskap – både med tanke på de administrative oppgaver knyttet til det å være en arbeidstaker, og til å møte og følge opp mennesker i ulike livssituasjoner.

Enkelte av intervjudeltakerne trakk frem at rammene rundt jobben og fleksibiliteten i tjenesten, var viktig for dem, og la til rette for at de kunne stå i jobben. Det at A-larm ikke var lik andre tjenesteutøvere, eksempelvis rusoppfølgere i kommunen, var også sentralt. Som likepersoner i A-larm fikk de mulighet til å skape sin egen arbeidshverdag og forme oppfølgingen med utgangspunkt i deltakernes behov. De jobbet brukerrettet og nært deltaker. De var ikke bunnset av rammer og regler som ofte finnes i det offentlige hjelpeapparat. Dette betydde i praksis at likepersonene jobbet ganske ulikt, men hvor mange flere opparbeidet et godt vennskap med deltakeren, slik som en likeperson her oppsummerer:

Det er det som er så fint, at man kan invitere hjem på middag og det er ikke de reglene som er i systemet. Det egentlig bare å være en venn. Og være en motivasjon.

En annen likeperson bekrefter dette og legger til at for hen handler det også om et engasjement for målgruppen, som gjør at det er nettopp jobben som likeperson hen vil jobbe videre med:

Ja, eller det er jo det jeg brenner for da. Jeg er jo så heldig at jeg kjenner ikke at jeg går på jobb, for det er så gøy og det er så meningsfullt og det er liksom livet. Hva er det de kaller det for, det er liksom.. nå har jeg glemt hva de kaller det, men poenget er at det er så gøy at jeg kjenner ikke at jeg er på jobb. Jeg holder nesten på med hobbyen, ikke sant.

Det skaper et engasjement som motiviverer likepersonen som gjør at jobben ikke føles som en jobb, men gir noe tilbake. Andre understreker viktigheten av tilgjengeligheten som ligger i tjenesten og opplever at likepersontjenesten er et tilbud de selv kunne hatt bruk

for i egen prosess, et tilbud som manglet, og at det var det som skapte ønske om å jobbe i en slik tjeneste:

Det var den tilgjengeligheten til A-larm, og vi fulgte opp en bruker og var tilgjengelig 24/7, og det tenker jeg er veldig viktig. Jeg har jo vært der selv og jeg har virkelig hatt bruk for å ha noen der tilgjengelig, som jeg kan kontakte. Så det var vel egentlig derfor jeg ble med.

En annen likeperson gir uttrykk for at tilgjengeligheten og måten hen kan møte deltakeren på, er en forutsetning for at hen kan jobbe i en slik tjeneste:

Det er først og fremst en venn, men jeg slipper liksom å prente det inn i A-larm for det er liksom allerede der. Så der er det, en av hovedtingene er at du skal være tilgjengelig og ja.. det er en naturlig ting for meg, som folk vanligvis.. psykologer og sånn ville sagt at «herlighet du er helt grenseløs» og løs kanon og det er ikke måte på. Men HER blir du faktisk opplært til å gjør det, og det er bare utrolig nydelig. Jeg hadde ikke klart å gjøre det på noen annen måte.

Samtidig som denne fleksibiliteten ble sett på som en styrke i jobben, var det mange som også hadde opplevd dette utfordrende og syns det var vanskelig å sette grenser for seg selv og deltaker.

Det er jeg selv som skal finne ut hvor grensene mine går. Og for å finne ut av det, så er jeg faktisk nødt til å gå over et par ganger. For å kjenne ... «å søren, der var min grense, ok» (latter).

En annen likeperson opplevde at jobben kunne påvirke samvittigheten, ovenfor både familie og deltaker:

Som mentor så skal du jo være tilgjengelig veldig mye. Og det kan jo være en ulempe for meg som mentor da. Altså at det kan gå ut over andre private ting som en heller har lyst til å gjøre da.

Dette var noe likepersonen ga uttrykk for at ble bedre etter hvert som de fikk trening i jobben. Samtidig var det flere som sa at de hadde behov for oppfølging og veiledning i situasjoner de opplevde utfordrende eller om de opplevde at de hadde strukket seg for langt. Da var prosjektkoordinator bare en telefon unna, men viktig var også samtalene og erfaringsutvekslingen mellom likepersonene under fellesveiledningene.

3.1.4. Avsluttende kommentarer

Felles for erfaringene presentert over er at det å være en likeperson i A-larm oppleves som mer enn en jobb. Det kan skape et fellesskap, en følelse av mestring og motivasjon til egen recoveryprosess. For likepersonen kan jobben bidra til at deres egen recoveryprosess stadig er i utvikling, og at de i møte med deltaker blir minnet om den veien de selv har gått og fremdeles befinner seg på. Det å skaffe seg jobb og stå i den over

tid, kan være særlig utfordrende for mennesker i recovery fra rus (Robertson et al., 2021). Flexibiliteten og den tette oppfølgingen av likepersonen, kan på denne måten bidra til å skape en «mykere» overgang til et videre arbeidsliv og legge til rette for samtidig ivaretagelse av likepersonenes behov for en tilpasset arbeidshverdag.

Utfordringer og problemstillinger likepersonene møter i rollen kan skape en kontinuerlig refleksjon og ansvarsfølelse hos den enkelte som igjen kan motivere og hindre tilbakefall. På en annen side kan nettopp denne fleksibilitet og nærheten til egne erfaringer bidra til å skape noen utfordringer, blant annet knyttet til grensesetting i likepersonenes egne liv. I så måte kan en ikke uten problem sammenlikne jobben som likeperson med andre jobber som følger opp samme målgruppe, eksempelvis i offentlige tjenester eller ved behandlingsinstitusjoner. Det er viktig å ha dette i mente ved opprettelsen av likende tjenester – fleksibilitet i likepersontjenestene kan skape både muligheter og handlingsrom, men det er viktig at det på samme tid eksisterer rammer rundt som kan ivareta likepersonenes behov for støtte, oppfølging og veiledning. Dette er i tråd med funn fra prosjekter med tilgrensede tema som vi har deltatt i, hvor det ble konkludert med at rammene rundt tjenesten, som skal støtte og legge til rette for likepersonenes arbeid, er et premiss for at tjenesten skal fungere optimalt (Sørly et al., 2021 og Sivertsen et al., 2021).

Det å få et arbeid kan i seg selv bidra til at mennesker i recovery fra rusavhengighet kan «føle på en normalitet» og det å være en del av resten av samfunnet. Ifølge en studie gjennomført blant mennesker i recovery fra heroinavhengighet var nettopp dette ønske om å føle seg «normal» sentralt i deres prosess (Nettelton, et al., 2012). For mange vil det å ha et arbeid være relatert til å være en del av samfunnet, og kan være et viktig steg til varig recovery for mennesker med utfordringer knyttet til rus (Robertson et al., 2021). Informantene i denne studien bidrar til å understreke viktigheten av å ha et arbeid, men samtidig viktigheten av det et arbeid kan medføre – følelse av mestring, normalitet, at man bidrar til fellesskapet og at man kan føle på en tilhørighet.

3.2. Erfaringskompetanse

En viktig del av likepersontjenesten i A-larm, og en del av det som skiller tjenesten fra annen type rusoppfølging, er at alle som jobber som likepersoner har erfaringskompetanse enten i form av egen rushistorikk eller som pårørende til mennesker med utfordringer knyttet til rus. Dette er en kompetanse som A-larm har satt som forutsetning for arbeidet i likepersontjenesten og som partene i dette prosjektet har sett stor verdi av. Likepersonene som arbeider i prosjektet, har bidratt med interessante perspektiver på denne kompetansen som et virkningsfullt element i møte med deltakeren, og fremhever viktigheten av å inkorporere erfaringskompetanse inn mot denne målgruppen. I dette kapitlet vil vi belyse noen av disse erfaringene.

3.2.1. Tillit og gjenkjennelse – «Du lurer ikke en luring»

På spørsmål om hva erfaringskompetansen hadde betydning i møte med deltaker var det flere likepersoner som nevnte at de opplevde at selve erfaringskompetansen de brakte med seg inn i relasjonen hadde skapt en tillit fra start, og at de lettere kunne skape en relasjon til deltaker med bakgrunn i denne gjenkjennelsen hos hverandre. En likeperson sier:

Ja det er akkurat som det er en viss tillit, som du ikke får om du jobber på NAV for eksempel. Så det gjør jo at. Ja, at jeg føler det blir lett å gå inn i en dialog med nye deltakere og de jeg følger opp per nå da. For jeg føler jeg får en viss tillit ganske kjapt.

Flere sammenliknet deres rolle som likepersoner med offentlig ansatte som jobber inn mot samme målgruppe, og mente de i kraft av egen erfaringskompetanse kunne møte deltakerne på en annen måte:

Det hun sier selv, var at hun visste at hun møtte en person med en erfaringsbakgrunn. Så hun følte det at hun kunne være tryggere på meg, enn hun kunne vært med en fagperson. For jeg er på hennes lag, det er ikke henne mot systemet – men jenta har vært veldig sånn at det er hun mot hele systemet. Så når hun da traff meg, hun sa det under første møte også, at jeg var liksom hennes «kind» da og hennes team. Og klart at det har vært veldig positivt i starten og egenerfaringen har også gjort at hun ikke lurer meg så lett heller (latter).

Mange mennesker innen rusmiljøet kan, slik som det nevnes over, være preget av en skepsis eller mistillit til offentlige hjelpe- og tjenesteapparat. Dette kan blant annet være knyttet til tidligere erfaringer, eller normer og kodekser i rusmiljøet som bidrar til å hindre kontakt med hjelpe- og tjenesteapparatet, særlig politi og andre instanser med sanksjonsmuligheter (Kuvoame, 2015; Lundeborg & Mjåland, 2017). Da kan likepersonene fungere som en god brobygger og tillitperson inn mot hjelpetjenestene (dette kommer vi tilbake til under 3.3). I så måte står likepersonen i en særskilt rolle mellom å ikke være like emosjonelt tilknyttet relasjonen som en pårørende, samtidig som likepersonen ikke har sanksjonsmuligheter «i bakhånd» slik en del aktører fra offentlige tjenester i gitte situasjoner kan iverksette (Mydland & Kvanneid, 2019).

Ifølge likepersonene vi intervjuet kan erfaringskompetansen også bidra til å skape en arena der både deltaker og likeperson kan være ærlig med hverandre, og møte hverandre på et likeverdig grunnlag. Likeperson kunne være tydelig med deltaker på en helt annen måte enn en fagperson. En av likepersonene ga et eksempel på at en oppfølger fra kommunen ikke på samme måte kan si «nå må du rydde hjemme» eller «nå må du komme deg ut», uten å virke dømmende. I kraft av erfaringskompetanse sto likepersonen i en bedre posisjon til å være ærlig og utfordre deltaker på adferd som de i utgangspunktet ønsket å endre. Likepersonene vil også kunne, på et tidlig tidspunkt, fange opp tegn på tilbakefall og rus, som en fagperson ikke nødvendigvis ser. Slik en av

likepersonene sa med et glimt i øye: «Du lurer ikke en luring». Gjenkjennelse var en viktig del av jobben, både knyttet til å normalisere adferd i recovery og hindre følelse av skam (Sørly et al., 2021), men også å kunne bedre forutse deltakernes behov og utfordringer og dermed sette inn tiltak.

3.2.2. Erfaringer som verdifull kompetanse

Likepersonene vi har intervjuet ga uttrykk for at de gradvis har utviklet en ny forståelse av seg selv og deres kompetanse, der de kunne være noe for et annet menneske og bidra som en viktig del av den samlede innsatsen ovenfor deltakeren. Som likeperson i A-larm ble deres erfaringskompetanse verdsatt og ansett som en nyttig kompetanse. Dette hadde skap mestrings og en erkjennelse av at de kunne benytte deres dyrekjøpte erfaringer til å hjelpe andre. En likeperson forteller hvorfor hen ville jobbe som likeperson:

... det var vel det at jeg får brukt mine egne erfaringer, på gode måter da. Og at.. ja. At livet jeg har levd på en måte blir en utdanning i seg selv og ikke har vært totalt bortkastet. Og det at, altså, en vanlig betalt jobb da. (...) Så.. ja, så på en måte var vel ja, ser vel kanskje litt på det som en vei inn i ordinært arbeidsliv sånn utenom, etterpå da.

Selv om egne erfaringer er en del av kompetansen, var likepersonen klar på at likepersoners egenerfaring ikke nødvendigvis var den eneste riktige vei inn til målgruppen. Det er også svært viktig å være lydhør for deltakernes behov og dele erfaringer uten å bare komme med direkte råd og føringer fra egne erfaringer for hva deltakeren burde gjøre. En likeperson reflekterer over en situasjon med deltakeren hen følger:

Selv om det funket på meg, er det ikke sikkert det er riktig for hen. Men jeg bruker erfaringene mine i stor grad med deltakeren og hen kom jo inn på [navn på behandlingsinstitusjon]. Så det var kjekt å se at hen hørte på mine erfaringer da.

Likepersonen hadde gode erfaringer med en behandlingsinstitusjon og på bakgrunn av disse erfaringene søkte også deltaker seg inn på den samme institusjonen.

Prosjektkoordinator hadde også noen tanker rundt bruk av egne erfaringer i møte med deltakerne:

Noe av det som er hjelperrollen handler om ydmykhet. Sånn at man bare kan være en god hjelper hvis man kan være der hvor den som skal hjelpes er, og det kan også hjelpe en selv. (...) Det har en dobbelteffekt at det skal bidra med noe for deltakeren, men at mentoren også har en prosess.

Ifølge likepersonen handlet oppfølgingen i stor grad om samarbeid, og at tjenesten formes ut fra en felles avtale mellom likepersonen selv og deltakeren, som de utarbeider ved oppstart av tjenesten. De mer erfarne likepersonene understrekte at det var viktig å også

gjøre avklaringer dem imellom tidlig i oppfølgingen, knyttet til blant annet hvilke type kontakt som var ønskelig og hva deltakers mål for oppfølgingen var. På denne måten hadde likepersonene gjort seg noen erfaringer som ble viktig i deres arbeid. I prosjektet om likepersoner i A-larm Oslo, som har en tilstøtende tematikk, ble likepersonen mer trygge på seg selv, sin kompetanse og grensesetting i arbeidet ettersom de fikk mer erfaringer med arbeidet (Sivertsen et al., 2021). Samtidig var det noen deltakere «som ikke vet hva de vil» og likepersonene forklarte at de kjente seg igjen i en følelse av å være litt «fremmed» og «apatisk» særlig tidlig i recoveryprosessen. På mange måter måtte de lære seg å leve på nytt og i slike tilfeller ville likepersonen benytte sine erfaringer til å være en «guide» i recovery og på veien tilbake til samfunnet. Fokuset i oppfølgingen lå heller ikke nødvendigvis på det å bli rusfri eller leve et rusfritt liv, men å skape noen gode opplevelser som la til rette for opplevd mestring og motivasjon hos deltakerne.

Viktigheten av erfaringskompetanse i oppfølging av mennesker med avhengighetsproblematikk understrekes fra flere hold, slik som prosjektkoordinator sier knyttet til motivasjon: «*Det å møte brukere og få tilbud om å kunne møte noen som har kommet ut av rusen selv, er av kjempestor betydning.*» Også fra intervju med NAV fortelles det om gode erfaringer med erfaringskompetanse:

Jeg opplever at det har veldig mye å si. Og det.. hvis det er en person som har rusproblemer så henviser jeg videre til en ruskurator. Men de jeg har snakket med har veldig positive tilbakemeldinger på likemenn. (...) Det kan være avgjørende. Så jeg er veldig positiv til det. Og her har vi ansatt en erfaringskonsulent. Jeg har hørt at det fungerer veldig bra.

3.3. Samarbeid med andre aktører

3.3.1. Samarbeid med offentlige tjenester

Slik vi var inne på tidligere i rapporten, vil en likeperson kunne innta ulike roller ovenfor en deltaker blant annet på bakgrunn av den enkelte deltakers behov, ønsker og mål med oppfølgingen. Arbeidsoppgaver kan variere mellom ting som samtaler, fjelltur, hjelpe med flytting, eller andre praktiske gjøremål, eller være med deltaker i familieselskap. En viktig del av jobben som likeperson kan også være å bistå deltaker i kontakten inn mot andre tjenester og oppfølging som deltakeren mottar, samt også kunne bidra til å ivareta et samlet apparatet rundt deltakeren. Dette kan ta form som alt fra å være med i ansvarsgruppemøter til å bistå med å fylle ut søknader til NAV. Enkelte av likepersonene fortalte også at de hadde vært med deltaker i møte med fastlege, terapeut eller gatejuristen, der de kunne fungere som en støtte eller en brobygger mellom deltaker og tjenesteytere.

De aller fleste av likepersonene hadde opplevd å bli godt tatt imot av representanter fra ulike etater som NAV eller kommunale rusoppfølgingstjenester. De opplevde at de ble tatt

på alvor og at tjenesteytere lyttet til deres perspektiver på vegne av deltakerne. For flere av likepersonene var dette en ny opplevelse. Det å skulle sitte på andre siden av bordet og komme til tjeneste som en hjelper og ikke en som trengte hjelp, kunne likevel medføre en opplevelse av både mestring og usikkerhet for likepersonene. Ikke alle hadde gode erfaringer fra egen kontakt med tjenestene, knyttet til egen rushistorikk og oppfølging. Dette kunne også skape utfordringer for å nå skulle bidra til å skape gode prosesser og samarbeid mellom deltakeren og tjenestene. Dette var flere ganger gjenstand for refleksjoner i veiledningstimene, og ulike aspekter ved offentlige systemer og virkemidler og hvordan legge til rette for gode kontaktflater med disse var noe likepersonen uttrykte at de ønsket å lære mer om.

Tidligere studier viser at en utfordring likepersoner kan møte i sitt arbeid, er at samarbeidspartnere og offentlige tjenesteytere ikke hadde forståelse for deres rolle og at dette hindret samarbeid og deltakelse i møter o.l. (Kemp & Henderson, 2012). Dette var ikke et uttalt problem i prosjektet vi har fulgt, og mange av likepersonene opplevde heller en velvilje og et godt samarbeid med både offentlige tjenesteytere og andre aktører, knyttet til sin rolle. NAV ansatte som vi har vært i kontakt med gjennom prosjektet har også uttrykt seg svært positive til bruken av erfaringskompetanse og samarbeid med ulike brukerorganisasjoner.

I 2019 hadde 27 % av landets kommuner ansatt personer med erfaringskompetanse/brukererfaring¹ (spesifisert med at årsakene til at de ble ansatt i tjenesten var at de selv har erfaringer med å ha, eller har hatt, psykiske og/eller rusrelaterte problemer) innen psykisk helse og/eller rus, noe som økte til 37 % året etter. Samtidig svarer halvparten av de resterende kommunene at de ikke har planer om å ansette denne type kompetanse (Ose & Kaspersen, 2020), noe som viser at det ennå er en vei å gå dersom denne type kompetanse ønskes inkorporert i ulike offentlige tjenester. Undersøkelsen viser videre at ansatte med erfaringskompetanse har ulike roller og arbeidsoppgaver i ulike kommunene, men at 91 % av ansatte med erfaringskompetanse jobber direkte inn mot enkeltbrukere og at 75 % av ansatte i tillegg også bidrar på systemnivå (ibid.).

Gjennom intervjuene ble det tydelig at likepersonene i likepersontjenesten i A-larm også inntar ulike roller i oppfølgingen av deltakerne, og som tidligere nevnt vil dette være avhengig av deltakers behov og ønsker for oppfølgingen. Også i ansvarsgruppemøtene inntok likepersoner ulike roller ut fra deltakers behov. Likepersonene ga selv uttrykk for at de i slike situasjoner kunne opptre som en brobygger eller oversetter mellom de aktuelle partene og deltaker. Gjerne som en type støtteperson eller som koordinator som tok kontakt med tjenestene og la trykk på å gjøre de ulike partene mer ansvarlige i

---

¹ Erfaringskompetanse/brukererfaring er her spesifisert med at «årsakene til at de ble ansatt i tjenesten var at de selv har erfaringer med å ha, eller har hatt, psykiske og/eller rusrelaterte problemer» (Ose & Kaspersen, 2020, s. 30).

samarbeidet. Flere av likepersonene hadde hatt opplevelser av at tjenesteytere «skjerpet seg» litt når de var med, slik en av likepersonene her forteller:

Ja det virker som de strammer seg litt opp og ja. De gjør det de skal gjøre da, i alle fall når vi pusher på da. (...) Så de hører etter om jeg sier fra.

Dette samsvarer med erfaringer fra prosjektet om likepersonstjenesten i Oslo, hvor likepersoner der gjerne ringte tilbake og fulgte opp på ting som ble sagt eller avtalt i møte, i etterkant. En av likepersonene i Bergen, forteller som sine erfaringer som aktiv part i deltakernes ansvarsgruppe:

På mange måter blir vi nesten litt sånn «små-koordinatorer», for å få folk til å gjøre noe sammen. Og være litt sånn advokat for hun jeg er mentor for, når hun ikke klarer å stille opp for seg selv. (...) det er mer at hun ikke alltid filtrerer informasjon så godt, så prøver jeg å ta inn relevant informasjon som jeg prøver å forklare i etterkant. Det er det heller ingen som gjør, så da sitter hun der – når hun sitter og koker og kjefter. Og jeg bare «det er ikke helt slik det var». Så det er viktig at jeg er med i den ansvarsgruppen. (...) Så er jeg også en liten sånn oversetter, både fra NAV sin side hvis de kommer med noen ting som hun ikke forstår eller som hun blir sint og irritert for – så kan jeg oversette det på litt vanlig språk, ikke sant. Og samme andre veien også, hvis hun blir sint og irritert så kan jeg hjelpe med å forklare at: «Det er klart at nå ble hun litt sint, fordi du sa at hun ikke skulle få penger for det og det, og dette er utrolig viktig for henne.» Ja. Og oversette begge veier da.

Likepersonen opplevde at det lett kunne bli misforståelser og irritasjon i kontakten mellom deltaker og tjenesteytere, og da hadde hun en viktig rolle som oversetter og brobygger mellom partene. Likepersonen hadde en avstand til egne opplevelser som gjorde det mulig å se situasjonen i et litt annerledes perspektiv.

Prosjektkoordinator understreker også at det er viktig at likepersonene «sjekker inn» med deltakeren i forkant av samarbeidsmøter o.l., slik at likeperson og deltaker sammen kan ha en strategi basert på deltakeres ønsker og mål. Samtidig som det var stor enighet blant intervjudeltakerne om at deltakelse i ansvarsgruppemøter o.l. var viktig, var det ikke alle likepersonene som hadde tatt initiativ til dette. Prosjektkoordinator peker på dette som et klart forbedringspotensialet i oppfølgingen, men understreker at likepersonens deltakelse i møter o.l. selvsagt er avhengig av om deltaker ønsker dette.

3.3.2. Rekruttering av deltakere og samarbeid med NAV

Da prosjektet først startet opp i 2019, forelå det ingen formell samarbeidsavtale med NAV, og deltakere ble hovedsakelig rekruttert gjennom A-larms øvrige tilbud, gjennom kjente, eller fra behandlingsinstitusjoner koordinatør var i kontakt med.

Prosjektkoordinator forteller:

Og jeg fikk jo en altfor stor grad av deltakere inn på sidelinjen, fordi vi startet opp uten noen kontrakt og uten samarbeidskontrakt med Bergen kommune eller spesialisthelsetjenesten. Så de fleste av deltakerne har vi ikke fått strukturert på en sånn måte jeg tror man har gjort i andre prosjekter. Og at vi ikke er inne i ansvarsgruppemøtene, IP, vi har ikke kontakt med saksbehandlere/ruskonsulenter fordi vi på en måte har fått disse deltakerne via-via.

Prosjektkoordinator understreker at dersom de skulle kunne jobbet mer aktivt med å implementere tjenesten som et varig samarbeid mellom A-larm og kommune eller NAV, utover prosjektperioden, ville det vært en fordel om flere av deltakerne ble rekruttert direkte gjennom tjenesten. På denne måten kunne kommunen fått flere erfaringer, utviklet mer kjennskap til tjenesten i sine systemer, og det ville vært etablert et tettere samarbeid med flere av rådgiverne i NAV. Prosjektkoordinator reflektere rundt dette:

Det jeg ser som begrensende, altså overføringsverdien – at en del av de vi hjelper, hvor vi ikke har kontakt med kommunen. Da får ikke kommunen med seg hvordan vi hjelper, og hva vi gjør. Det hadde jo vært annerledes hvis vi hadde den kontakten fra begynnelsen. (...) Fortsatt får jeg henvendelser på sidelinjen, men nå er de tre siste fra kommunen. Og det har jeg prioritert for å kvalitetssikre tjenesten.

Ettersom en formell avtale med NAV Årstad først kom på plass da prosjektet var godt i gang og det allerede var rekruttert deltakere gjennom andre kanaler, var det ikke plass til så mange deltakere fra NAV. Dette endret seg noe gjennom prosjektperioden og mot slutten ble deltakere fra NAV tatt inn i prosjektet. En erfarte da at de deltakerne som samtidig var knyttet til andre tjenester hadde bedre utbytte av likepersonoppfølgingen. Dette ga også en trygghet for både deltaker og likeperson, ved at det også var andre som fulgte opp deltakeren. Dette understreker at likepersonstjenesten bør være et supplement til andre offentlige tjenester. For likepersonen har dette premisset betydning i form av å motvirke at de blir stående alene som hjelpeapparat i utfordrende situasjoner. Premisset bidrar også til at det kan være lettere å nyttiggjøre komplementære virkemidler i det offentlige hjelpeapparat, samtidig som deltaker også har et ytterligere sikkerhetsnett til den erfaringsbaserte oppfølging vedkommende får fra en likeperson.

Ifølge Navs representant i prosjektgruppen og intervjudeltaker fra NAV har det vært ønskelig at flere av deres klienter/brukere kunne bli koblet mot likeperson. De ga uttrykk for at de så stor nytte av dette samarbeidet ettersom A-larm kunne tilby en annen type tjeneste, og nå ut til deltakerne på en annen måte, enn de selv hadde mulighet til fra Nav-posisjonen. Nav ga videre uttrykk for at ettersom tjenesten nettopp er tilpasset den enkeltes behov vil en slik tjenesten derved passe for de fleste innen målgruppen, men at det samtidig også «det bør være en motivasjon for en slik type oppfølging» fra deltaker selv.

Samarbeid med ideelle organisasjoner

Ved etableringen av organisasjonen i Bergen var det naturlig for koordinator og tidligere prosjektleder å få oversikt over eksisterende tilbud i byen og ta kontakt med aktuelle samarbeidspartnere, slik som andre ideelle og ruspolitiske organisasjoner. A-larm i Bergen har med bakgrunn i denne kontakten opparbeidet et godt samarbeid med flere andre organisasjoner på feltet. I 2022 har Foreningen Human Narkotikapolitikk, proLAR Nett og A-larm gått sammen for å skape landets første brukerstyrte hus for mennesker med utfordringer knyttet til rus. Det er lagt opp til at huset skal fungere som en sosial møteplass, og videre blir det opp til brukerne og organisasjonene hvordan de vil utvikle tilbudet. Utover dette er kontakten med andre organisasjoner blant annet benyttet til å ha oversikt over tilbudene til målgruppen i lokalmiljøet, slik at likepersoner og deltakere selv kan velge hvilke tilbud som passer dem best.

3.3.3. Et supplement til andre tjenester

Som vi var inne på i avsnittet om erfaringskompetanse, er det meningen at *likepersontjenesten skal være et supplement til øvrige tjenester*, og dermed tilby noe annet enn det som innebefattes av offentlige helse- og omsorgstjenester. I motsetning til de fleste tjenester i offentlig regi skal for eksempel en likeperson kunne være tilgjengelig også utenfor ordinær arbeidstid/kontortid. Deltakeres behov for støtte og oppfølging begrenses ikke til gitte åpningstider, og en tilgjengelighet i tjenesten som ikke avgrenses av ordinære arbeidstider på dagtid er i så måte et viktig virkemiddel. Samtidig som likepersonenes erfaringskompetanse i seg selv også legger til rette for å kunne innta en annen kontakt og tilby en annen oppfølging enn det som kan gjøres av det offentlige tjenesteapparatet. Riktignok, slik vi har sett tidligere i rapporten, har det også vært økende antall ansettelse i kommunene med bakgrunn i erfaringskompetanse. Forskjellen vil i all hovedsak ligge i den fleksibiliteten og en-til-en oppfølging av deltakeren. Der offentlig ansatte vil ha rammer for tjenesten, vil en likeperson kunne tilpasse tjenesten til enhver tid ut fra deltakernes behov, med bakgrunn i en felles avtale mellom dem og deltakerne. I motsetning til en offentlig ansatt vil en likeperson i større grad kunne fungere som en venn og befinne seg i et skjæringspunkt mellom det å være en pårørende og det å være en oppfølger (Mydland & Kvanneid, 2019). Fra tidligere studier av likepersontjenester fra A-larm har vi sett at nettopp den gode tilgjengeligheten og erfaringskompetansen hos likepersoner verdsettes høyt av deltakerne i prosjektene og bidrar til å gjøre tjenesten unik (Jentoft et al., 2021; Mydland & Kvanneid, 2019). Også ifølge likepersonene vi intervjuet i Bergen var det viktig at tjenesten beholdt nettopp dette særpreget, og at de som likepersoner bidro til å fylle en annen rolle enn øvrig tjenesteapparat overfor deltakere:

Den eneste feilen en kan gjøre er å late som man er profesjonell – en saksbehandler på NAV, sånn helt A4, det skal man ikke gjøre.

Prosjektkoordinator fremhever også dette med å ikke bli for rigid, men at likepersontjenesten skal være en tilpasset og oppsøkende tjeneste:

Noen av systemene setter et fottrykk i (de som jobber som likepersoner) som gjør at en tror at det er måten å være på, når en selv er kommet godt inn i sin egen recovery. Så jeg har sagt det at jeg har sett at noen av dem er like rigide som NAV, og at de har tenkt at det er normalen. De blir like strenge, de forventer at deltaker skal ringe dem. Og at deltaker skal ta telefonen, og en del sånne ting. Uten å reflektere «var det god hjelp?». Og når vi reflektere over det så er alle enige i at «det er jo ikke sånn jeg vil ha det». Men hvorfor lager de et slikt system da? For de tenker at sånn er systemet. Skal jeg integreres i samfunnet så må jeg bli som saksbehandleren jeg hadde på NAV, og det er ikke nødvendig.

Ifølge likepersonene bidro likepersontjenesten til å fylle ut hull, særlig i den sårbare overgangen fra behandlingsopphold til egen bolig, da risiko for isolasjon og/eller tilbakefall kunne være stor. Likepersonene ser tilbake på sin egen vei og skulle ønske de hadde hatt en liknende tjeneste:

Det er flere som har sagt også, det var et ledd som manglet når de kom ut. Når de kom ut av behandling for eksempel. Istedenfor å gå rett ut og sitte alene i leiligheten – da er det fort gjort å begynne å ruse seg igjen og da hadde det vært veldig godt og hatt en som kunne vært med rundt omkring.

3.4. utfordringer og muligheter under koronapandemien

Siden våren 2020 og til vinteren 2021 har koronapandemien ført til utfordringer for helsevesenet i Norge. For mennesker som lever med tilleggsutfordringer, som rusavhengighet eller psykiske utfordringer, har allerede begrensede behandlingsmuligheter blitt svekket under pandemien (Lauveng & Skjeldal, 2020; Borgen, 2021). Våre informanter kan fortelle at det særlig i begynnelsen av pandemien var store utfordringer i rusmiljøet med tanke på begrenset tilgang til helsetjenester. En annen alvorlig bivirkning av smittevernstiltakene som etter hvert kom, var at mange mennesker isolerte seg i hjemmene over lengre tid og fikk forverret psykisk helse som følge av restriksjoner og at flere lavterskeltilbud for brukergruppen ble stengt eller hadde begrenset kapasitet. En av likepersonen forteller som sine erfaringer:

Og det som jeg så under lock-down var at folk satt ensomme rundt omkring og livreddende arbeid som Strakshuset, MO og sprøyterommet ble stengt ned, ikke sant. Akuttovernattinger.. narkomane ble avvist på legevakten. De er jo alltid litt småsnørrete (latter). Du finner ikke en narkoman som ikke snører litt og så er det koronaalarm og du må gå. Du blir ikke testet, så det er liksom.. det har vært mye folk som føler at de ikke har fått hjelp i det hele tatt. Da er det enda mer

bekymringsfullt at Bergen kommune vil kutte i de tjenestene. Vil kutte i overdose-teamet og kutte overnattinger i Bergen – midt under en koronapandemi.

Flere av likepersonene og partene i prosjektet ga uttrykk for bekymring over situasjonen, samtidig gjorde flere av likepersonene nytte av tjenestens fleksibilitet og tilgjengelighet, og fortsatte å følge opp deltakerne:

Jeg har ikke hatt noen lock-down for å si det sånn, jeg har opprettholdt kontakten. Det var vel litt dramatisk helt i begynnelsen, da ble det de vel alle litt sånn fryst på: «Hva gjør vi nå?» Så da ble det vel litt mer telefon kontakt, men vi har hele tiden møttes og så holdt avstand da. Som en walk and talk, at vi prøvde å treffes ute og holde avstand og disse tingene her da. Så jeg har veldig opptatt av det at når alle andre tilbud stenger ned, så skal i alle fall jeg være tilgjengelig.

Tjenesten ble noe endret ved at flere møttes ute eller hadde mer kontakt over telefon. For de likepersonene og deltakere som allerede hadde utviklet god kjennskap til hverandre, og hadde opparbeidet en tilstrekkelig tett relasjon, bydde ikke dette på særlig problemer. Mens for andre var det vanskelig å holde kontakten da det ble vanskeligere å møtes fysisk. Her var det noe ulike erfaringer, som en likeperson uttrykker:

Veldig varierende det også. Noen har på en måte forsvunnet veldig føler jeg. Der det har vært vanskelig å få kontakt og når vi ikke har fått lov å møtes fysisk. Det har gjort det mye verre. Man får ikke samme.. jeg har vært med på selvhjelpsgrupper også her i Bergen gjennom A-larm via Messenger, sånn videochat da. Og de som er.. de som har vært med en stund da så går det greit på et vis da, men det er vanskelig å få rekruttert nye deltakere og jobbe med sånne ting under dette koronastyret.

Noen opplevde at det var vanskelig å komme i gang igjen med oppfølging av deltakere etter at restriksjonene ble fjernet, og opplevde at mange deltakere hadde symptomforverring, mer bruk av rusmidler, endring i rusmønster og økt psykisk utfordringer. En annen utfordring likepersonen så gjennom arbeidet og kontakt med kjente, var endring i tilgjengeligheten av illegale stoffer som igjen førte at mange ruste seg på nye stoffer som de ikke var så kjent med.

Nei altså det var jo.. sånn sett, på henne jeg fulgte opp ble det veldig mye hjemme og det var tungt å komme i gang igjen. På grunn av disse tiltakene, så når de åpnet opp var det litt tungt å begynne igjen. Og nå vet jeg ikke hvordan det er, men ja. Det er mange som sliter når det åpner seg opp, det blir jo inne sitting og. Også har det jo vært tørke med cannabis – det har gjort til at de kjøper andre ting og det er jo ikke så bra.

A-larm forsøkte opprettholde sine tilbud i Bergen gjennom koronapandemien, dessverre var det vanskelig og i perioder var deler av deres lavterskeltilbud nede. Prosjektkoordinator kan også fortelle at det har vært utfordrende å få personer til å

komme tilbake til tilbudene etter pandemien, og at også de offentlige helse- og omsorgstjenestene sliter med å nå ut til brukerne. Slik sett kan en si at det nok er de svakeste stilte i samfunnet denne pandemien har gått hardest utover.

4. Noen refleksjoner

Intervjuene med likepersonene i dette prosjektet viser at det å være en likeperson i A-larm oppleves av flere av dem som «noe mer» enn selve jobben de skal utføre overfor deltakerne. Rollen som likeperson kan for likepersonene selv skape fellesskap, en følelse av mestring og motivasjon i deres egne recoveryprosesser. Samtidig kan rollen som likeperson med egenerfaring også skape noen utfordringer knyttet til grensesetting mot likepersonenes egne liv utenom rollen som likeperson. Og det er kanskje nettopp grensesettingen som er den største forskjellen i arbeidslivstilknytningen for likepersoner sammenliknet med andre i arbeidslivet, at likepersoner ofte har forsterkede utfordringer til avgrensning mellom hva som skal være arbeid, eller ikke. I så måte er det vanskelig å direkte sammenlikne jobben som likeperson med andre jobber som innebærer oppfølging av samme målgruppe, eksempelvis i offentlige tjenester eller behandlingsinstitusjoner. For at jobben som likeperson, med egenerfaring fra liknende rusutfordringer som deltakerne, skal fungere optimalt, vil det derfor være viktig at det også utvikles noen rammer og noen klare avgrensninger for likepersonjobben (se også Sørly et al., 2021 og Sivertsen et al., 2021).

Gjennom intervjuene bidrar likepersonene med interessante perspektiver på hvor viktig det er å gjøre bruk av erfaringsbasert kompetanse og hvordan denne kompetansen tas i bruk som et virkningsfullt element i deres møte med deltakere. En viktig del av jobben som likeperson er gjerne også å bistå deltakere i kontakt med øvrige tjenester som deltaker mottar. Også på denne måten kan likepersontjenesten være et supplement til andre tjenester. Dette er i tråd med funn fra en likende studie om likepersontjenester i Oslo, som viste at jobben som likepersoner hadde mange ulike fordeler både for likepersoner og deltakere (Sørly et al., 2021). En spesielt viktig fordel er at likepersontjenesten supplerer et allerede eksisterende tjenestetilbud, og *arbeider under helt andre rammer* enn hva et offentlig tjenestetilbud kan gjøre. I tillegg besitter likepersonene erfaringskompetanse i form av en *recoverykompetanse* som er viktig supplement i seg selv til øvrige tjenester.

4.1. Erfaringskompetanse og recovery

Figuren under er hentet fra rapporten «Likepersontjenester i Oslo» (2021, s. 32) og viser til at en sentral komponent i likepersonenes oppfølging av deltakere er den form for erfaringskompetanse, recoverykompetanse, som også likepersonene i Bergen besitter. Ut fra denne kompetansen springer det ut en rekke momenter som har betydning for både likepersoner og deltakere. Likepersonene har selv opplevd hvor skoen trykker og kan med bakgrunn i dette møte deltakeren på en likeverdig måte. Gjennom egne erfaringer fra både sykdoms- og recoveryprosesser kan likepersonene bidra med viktige perspektiver til deltakerens recovery. Likepersonene kan også bidra til at andre rundt deltakeren kan utvikle en bedre forståelse av hva recovery og rusrehabilitering kan innebefatte. Samtidig

skal tjenesten være et supplement og bidra til alternative tilnærminger og metoder i møte med mennesker i deres recovery (ibid.), og at det er viktig å holde fast i nettopp denne annerledesheten til andre oppfølgingstjenester. Et annet sentralt funn knyttet til likeperson prosjektene i Oslo, som i stor grad samsvarer med funn fra dette prosjektet, er også at likepersonarbeid i seg selv kan være terapeutisk og ha betydning også for likepersonens egen recoveryprosess.

Figur: Recoverykompetanse

Samtidig som modellen uttrykker en rekke fordeler ved den recoverykompetansen som gjennom likepersontjenestene kan videreføres til andres recoveryprosesser, er det også her en rekke premisser som må ligge til rette for at en slik tjeneste skal fungere optimalt. God opplæring og et tilstrekkelig kunnskapsnivå fremholdes som et viktig grunnlag for likepersonenes arbeid. Underveis i arbeidsprosessen er det også viktig at dette følges opp gjennom løpende veiledning om rollen som likemann i arbeid med deltaker, og at

likemannstjenestens innsats som helhet er godt ivaretatt og koordinert av en egen koordinator. Vi ser i intervjumaterialet med likepersoner i Bergen det samme bildet. Likepersonene i datamaterielat understreker likeledes behovet for god opplæring, en tett og tilpasset oppfølging, og muligheten for kontinuerlig veiledning. Se gjerne også Sørly et al., 2021; Sivertsen et al., 2021; Mydland & Kvanneid, 2019 for liknende funn.

Flere av likepersonene som er intervjuet i Bergen, og også i forbindelse med andre liknende likepersonprosjekter i A-larm som vi har fulgt, ga uttrykk for ønsker om å jobbe i høyere stillingsprosent i A-larm eller få seg fast jobb et annet sted. I så måte anses likepersonstillingene i A-larm som et springbrett videre ut i arbeidslivet. A-larm har også siden starten av 2020 jobbet mot en omorganisering av sine tjenester som blant annet vil innebære at hver likeperson følger opp flere deltakere. Dette vil i praksis bety at den enkelte likepersonen får nettopp en høyere stillingsprosent og muligens et mer forutsigbart arbeidsforhold. Samtidig vil det da være slik at færre likepersoner kan engasjeres, at man i mindre grad kan matche mellom en unik likeperson og den enkelte deltaker, og derved kanskje også en mindre grad av spesialtilpassing av en likeperson opp mot den enkelte deltaker. På bakgrunn av funnene fra prosjektet i Bergen er det grunn til å minne om viktigheten av å sikre variasjon i likepersonerfaringer og fleksibilitet til å kunne koble riktig likeperson/erfaringsbakgrunn opp mot den enkelte deltakers behov. Disse momentene er også trukket frem i rapportene fra tilgrensede prosjekter om likepersontjenester i Oslo, Kristiansand og Stavanger, Sola og Sandnes (Jentoft et al., 2021; Jentoft et al., 2022; Sivertsen et al., 2021).

Vi ser at det uttrykkes en stor grad av nærheten mellom likeperson og deltaker i prosjektet i Bergen. I dette ligger det også et ekstra sikkerhetsnett for deltaker, en trygghet som ikke så lett kan måles. Likeperson sier de vet hva dette er, og hva det dreier seg om; at likepersoner har gått foran, og derfor kan være inspiratorer for de som kommer bak. Og at likepersoner bidrar med samtaler, sosiale aktiviteter og hjelper deltakerne blant annet med å bygge sine nye nettverk. Disse nye nettverkene er viktige for personer som har levd lenge i og med rus. Å leve det ordinære hverdagslivet uten rus synes for mange deltakere å være mer eller mindre glemt, og disse veiene må gås opp på nytt. Og for noen må slik kunnskap om hverdagslivet også bygges tilnærmet helt fra bunnen av.

Denne rapporten fra Bergen har vektlagt *likepersonenes erfaringer* med likepersontjenesten. I slutten av 2021, basert på A-larms prosjekt Samarbeid om ettervern i Stavanger, Sola og Sandnes, publiserte vi også en rapport (Jentoft mfl. (2021)) med *søkelys på deltakernes erfaringer* med likepersonetjenesten. Rapporten fra Stavanger viser langt på vei liknende funn i deltakernes erfaring, som de vi ser når vi nå fokuserer på likepersonenes erfaringer fra prosjektet i Bergen. Deltakerne som ble intervjuet i Stavanger ga uttrykk for at likepersontjenesten gav trygghet, inspirasjon og motivasjon. I rapporten fra Stavanger beskrives det hvordan likepersonen svært ofte kommer veldig

«tett på» deltakeren og ofte kan blir mer som en venn – en som alltid vil lete om noe skulle gå helt galt. Her bli likemann beskrevet som en «game-changer», en som gjør nettopp dette mulig – å bygge kunnskap om hverdagslivet (Jentoft mfl., 2021).

4.2. Brukerdeltakelse og erfaringskompetanse – ikke uten utfordringer

Samtidig som vi i dette prosjektet ser mange fordeler ved å benytte erfaringskompetanse, både for deltakerne direkte og opp mot samarbeid med andre tjenester rundt deltakeren, er det også noen utfordringer som kommer frem, som allerede er adressert i denne rapporten. Det vi samlet ser av materialet under ett er blant annet at ansatte med erfaringskompetanse og egenerfaring fra liknende rusrelaterte problemer helt naturlig vil har en annen nærhet til problematikker som deltakere «står i» og gjennom dette kan likepersonene selv også ha et særlig behov for veiledning og oppfølging om ulike situasjoner, problestillinger og utfordringer de møter i arbeidet. Dette er også i tråd med funn fra en undersøkelse av bruk av erfaringskompetanse i spesialisthelsetjenesten i Norge (Ose & Ådnanes, 2019). Også i den rapporten blir det understreket hvor viktig det er å tilby god veiledning ved bruk av erfaringskompetanse i slike tjenester.

I boka *Medvirkning i psykisk helse- og rusarbeid* (Sjåfjell et al., 2021) argumenteres det for at en av de største utfordringene ved brukermedvirkning og benyttelse av erfaringskompetanse er holdninger i fagfeltene, og at forventningene til nettopp hvordan denne kompetanse skal utøves er mange og svært ulike. Dette bekreftes langt på vei i *Håndbok for erfaringskonsulenter fra Nasjonalt senter for erfaringskompetanse innen psykisk helse* (Weber & Jensen, 2016). Denne håndboken fremhever at det nettopp er viktig å gi ansatte med brukererfaring både tydeligere roller og tydelige avklaringer for hva en slik rolle skal innebære. Håndboken trekker også frem forskjellene mellom de ulike typer brukeransettelser – der det eksempelvis argumenteres for at erfaringskonsulenter ansatt i ulike tjenester ikke samtidig også skal fungere som brukerrepresentanter i forskjellige råd og utvalg. Om likepersoner trekker håndboken frem at en lønnet likeperson først og fremst skal fungere som et medmenneske som kan gi håp og trygghet i recovery for personen de følger opp. Sammenliknet med en slik beskrivelse av lønnet likemannsarbeid kan man si at likepersoner i A-larms likepersontjeneste har en noe utvidet rolle basert på deltakerens behov og ønsker for oppfølgingen, slik vi har vært inne på tidligere. Roller de eventuelt skulle ha som brukerrepresentanter ligger her utenfor jobben de har som likeperson.

5. Avslutning

På bakgrunn av det samlede datamaterialet fra lønnede likepersoner som jobber i A-larms likepersontjeneste i Bergen, samt funn fra de andre tilstøtende og komparative prosjektene vi har gjennomført andre steder i Norge, er det grunn til å si at denne typen likepersontjenester har et potensiale i seg for å ha stor betydning også for dem som jobber som likepersoner – i deres egne pågående recoveryprosesser. Samtidig viser resultatene at det også er noen viktige ting som må ligge til rette for at en slik tjeneste skal fungere optimalt og for at likepersonene skal oppleve tilhørighet, bli godt ivaretatt i jobben og oppleve at jobben som likeperson er meningsfull. Her spiller prosjektkoordinator for likepersontjenesten en viktig rolle i den løpende oppfølgingen av likepersonene, ikke bare knyttet til direkte arbeidsrelaterte forhold, men også mer omliggende psykososiale forhold som kan åpne opp for, eller hindre, mestring og gjennomføring av arbeidsoppgaver i en rolle som likeperson.

En tilstrekkelig grunnopplæring og løpende veiledningsmulighet trekkes frem som sentrale elementer for en god tjeneste av likepersonene selv. Jobben som likeperson representerer for mange også en vei inn i det ordinære arbeidslivet. Arbeidsgiver–arbeidstakerrelasjonen innebærer derfor også for mange at det er behov for en mer generell opplæring knyttet til «det å være tilknyttet arbeidslivet». Eksempler på dette er å utvikle kunnskap og erfaring om hva som i arbeidslivet generelt er arbeidstakers og arbeidsgivers roller og forpliktelser. Det mest sentrale i arbeidsgiver–arbeidstakerrelasjonen er likevel selve opplæringen og oppfølgingen knyttet til hvordan likepersonene kan benytte sin recoverykompetanse ovenfor deltaker, og veiledning knyttet til hvordan de kan møte deltaker og ulike utfordringer i tjenesten og løse ulike problemstillinger på gode måter. Funnene fra likepersontjenesten i Bergen tyder på at likepersonene selv har behov for en fleksibel tjeneste og arbeid, som gir et rom for læring og til deres egen recoveryprosess.

Likepersonene jobber også mye alene opp mot deltakerne og det er derfor viktig å ha en løpende dialog med koordinator eller andre likepersonen opp mot ulike situasjoner og utfordringer som dukker opp underveis. Kontinuerlig veiledning av likepersoner er derved også en kvalitetssikring av den tjenesten deltakerne mottar.

Avslutningsvis vil vi trekke frem en kjernekomponent som fremkommer i materialet fra prosjektet i Bergen, og som vi også finner i materiale fra de andre liknende prosjektene: det potensialet som fremkommer gjennom *gjenkjennelser* i relasjonen mellom deltaker og likeperson. Dette skiller seg fra relasjoner deltaker har til fagpersoner de møter i andre (oppfølgings)tjenester, og dette skaper en form for nærhet mellom deltaker og likeperson, hvor det ellers ofte oppleves en distanse mellom deltaker og fagperson. Likeperson og deltaker møter hverandre på et mer likeverdig grunnlag – utgangspunktet for dem begge er egenopplevde erfaringer knyttet til rus, behandling og recovery. Dette skaper en arena

som ofte får en større grad av åpenhet, direkte samtaleform og mulighet til å være direkte, utfordrende og ærlig. Nettopp denne gjenkjennelsen blir en viktig del av jobben for likepersonene, for som tidligere nevnt fra et spøkefullt øyeblikk i et av intervjueren; «Du lurar ikke en luring».

Referanser

- A-larm (2018). *Samhandlingsprosjektet Likemannsarbeidet i Grenland*. Hentet online: <https://www.sthf.no/SiteCollectionDocuments/Samhandling-prosjekter/Likemannsarbeidet%20i%20Grenland%202017-2020.pdf>
- Bassuk, E. L., Hanson, J., Greene, R. N., Richard, M., & Laudet, A. (2016). Peer-delivered recovery support services for addictions in the United States: A systematic review. *Journal of substance abuse treatment*, 63, 1–9.
- Biringer, E., Svela, A., Kydland, R., & Nerheim, I. K. (2019). «Vi løfter hverandre opp og fram!» Erfaringer fra «Nye horisonter»-kurset for erfaringsmedarbeidere/likemenn. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 16(4), 223–236.
- Borg, M., Karlsson, B. & Stenhammer, A. (2013) *Recoveryorienterte praksiser: en systematisk kunnskapssammenstilling*. Vol. 4/2013. Rapport, Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid
- Borgen, K. (2021). *Hvordan har Covid-19 pandemien påvirket helse- og livssituasjonen til unge voksne med rusrelaterte problemer?* (Masteroppgave, UiS).
- Eddie, D., Hoffman, L., Vilsaint, C., Abry, A., Bergman, B., Hoepfner, B., ... Kelly, J. F. (2019). Lived experience in new models of care for substance use disorder: A systematic review of peer recovery support services and recovery coaching. *Frontiers in Psychology*, 10, 1052. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01052>
- Fomiatti, R., Moore, D., & Fraser, S. (2019). The improvable self: Enacting model citizenship and sociality in research on 'new recovery'. *Addiction Research & Theory*, 27(6), 527–538.
- Fugletveit, R. (2018). Fra rus til arbeidsliv. Hva har hatt betydning? En kvalitativ intervjustudie av prosessene fra å ha rusproblemer til å bli stabil arbeidstaker. *Skriftserien*, 231–231.
- Helsedirektoratet. (2014). *Sammen om mestring: Veileder i lokalt psykisk helsearbeid og rusarbeid for voksne. Et verktøy for kommuner og spesialisthelsetjenesten*. <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/sammen-om-mestring-lokalt-psykisk-helsearbeid-og-rusarbeid-for-voksne>
- Jentoft, N., Sivertsen, K., & Mydland, T.S. (2021). En som alltid vil lete etter meg (ref. deltaker). *En som alltid vil lete etter meg (ref. deltaker): Likemannstjenesten i Stavanger, Sola og Sandnes*. Kristiansand: FoU-rapport 26-2021 NORCE Samfunn. <https://hdl.handle.net/11250/2980870>
- Jentoft, N., Sivertsen, K., & Mydland, T.S. (2022). KUBEN – Mulighetshuset: Et samarbeid for muligheter, mestring og recovery i rusfeltet. Kristiansand: FoU-rapport 3-2022 NORCE Helse og Samfunn. <https://hdl.handle.net/11250/2992653>

- Johnson, G., Magee, C., Maru, M., Furlong-Norman, K., Rogers, E. S., & Thompson, K. (2014). Personal and societal benefits of providing peer support: A survey of peer support specialists. *Psychiatric Services, 65*(5), 678–680.
- Kemp, V., & Henderson, A. R. (2012). Challenges faced by mental health peer support workers: Peer support from the peer supporter's point of view. *Psychiatric Rehabilitation Journal, 35*(4), 337–340.
- Klinger, E., & Cox, W. M. (2004). Motivation and the Theory of Current Concerns. I: W. M. Cox & E. Klinger (red.), *Handbook of motivational counseling: Concepts, approaches, and assessment* (s. 3–27). John Wiley & Sons Ltd.
- Kuvoame, M. D. (2015). In Search of Care: How marginalised street-involved Black and minority ethnic youths tackle the psychoaffective injuries of multiple and prolonged marginality in a White workfare state. (Doktoravhandling). Det juridiske fakultet, Institutt for kriminologi og retts sosiologi, Universitetet i Oslo.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2010). *Det kvalitative forskningsintervju (utg. 2)*. Gyldendal.
- Lauvang, A., & Skjeldal, E. (2020). Hvordan har mennesker med psykiske vansker og/eller rus opplevd pandemien våren 2020. *Koronarapport, 28*, 2020.
- Laudet, A. B. (2007). What does recovery mean to you? Lessons from recovery experience for research and practice. *Journal of Substance Abuse Treatment, 33*, s. 243–256. <https://doi.org/10.1016/j.jsat.2007.04.014>.
- Lundeberg, I. R. og K. Mjåland (2017): *Åpne russcener i Bergen etter stengningen av Nygårdsparken: En studie av strategi, tiltak og brukererfaringer*. Bergen studies in Sociology, Universitetet i Bergen. <https://hdl.handle.net/1956/15880>
- McNiff, J. (2013). *Action Research: Principle and practices (utg. 3)*. Routledge Taylor & Francis Group.
- Mydland, T.S., & Kvanneid, A.J. (2019). *Likemannstjeneste i Stavanger. Samarbeid om oppfølging etter institusjonsbehandling for rusavhengighet*. FoU-rapport 3-2019. NORCE Samfunn. <http://hdl.handle.net/11250/2621188>
- Nettleton, S., Neale, J., & Pickering, L. (2013). 'I just want to be normal': An analysis of discourses of normality among recovering heroin users. *Health: 17*(2), 174–190.
- NOU 2003: 4. *Forskning på rusfeltet. En oppsummering av kunnskap om effekt og tiltak*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.
- Norges Handikapforbund. (2022, 11. april). *Støtte på veien. Arbeidet vårt*. <https://nhf.no/arbeidetvart/vi-tilbyr-deg/stotte-pa-veien/>. Oslo Byrådsrapport, 2020. Lastet ned 4.11
- NORILCO. (2022, 11. april). Tilbud: Likepersontjenesten. <https://www.norilco.no/tilbud/likepersontjenesten>

- Olsen, B. C. R. O & Grefberg, M. O. (2001). *Å være i samme båt ... Likemannsarbeid i funksjonshemmedes organisasjoner*. Hefte. Utgitt av Sosial- og helsedepartementet 2001.
- Ose, S. O., & Kaspersen, S. L. (2020). *Kommunalt psykisk helse- og rusarbeid 2020: Årsverk, kompetanse og innhold i tjenestene*. (SINTEF Rapport 2020:01034).
- Ose, S. O. & Ådnes, M. (2019). *Bruk av erfaringskompetanse i spesialisthelsetjenesten*. Notat utarbeidet av SINTEF på oppdrag fra Nasjonalt senter for erfaringskompetanse innen psykisk helse. https://www.erfaringskompetanse.no/wp-content/uploads/2020/01/SINTEF_NOTAT.pdf
- Prop. 15 S (2015–2016). *Opptrappingsplan for rusfeltet (2016–2020)*. Helse- og omsorgsdepartementet <https://www.regjeringen.no/contentassets/1ab211f350b34eac926861b68b6498a1/no/pdfs/prp201520160015000dddpdfs.pdf>
- Radlick, R. L. (2020). *Formative assessment and summative evaluation of a mentoring program for immigrants with education from their home countries*. Rapport 23-2020, NORCE samfunn. <https://hdl.handle.net/11250/2689203>.
- Reif, S., Braude, L., Lyman, D. R., Dougherty, R. H., Daniels, A. S., Ghose, S. S., ... & Delphin-Rittmon, M. E. (2014). Peer recovery support for individuals with substance use disorders: Assessing the evidence. *Psychiatric Services, 65*(7), 853–861.
- Sivertsen, K., Sørly, R. & Mydland, T. S. (2021). *Likepersontjenester i Oslo*. Rapport 28-2021, NORCE samfunn.
- Sjåfjell, T., Sørly, S. & Karlsson, B. (2021). Introduksjon. I Sørly, R., Karlsson, B. E. & Sjåfjell, T. (red.) *Medvirkning i psykisk helse- og rusarbeid*. Universitetsforlaget.
- Sørly, R., Sivertsen, K., & Mydland, T.S. (2021). An exploration of recovery competence among Norwegian peer workers in substance abuse services. *Social Work in Mental Health, 1–16*. <https://doi.org/10.1080/15332985.2021.1968988>.
- Walton, M. T., & Hall, M. T. (2016). The effects of employment interventions on addiction treatment outcomes: A review of the literature. *Journal of Social Work Practice in the Addictions, 16*(4), 358–384.